

15

RAZVOJ KOMORNE GLASBE NA SLOVENSKEM

Maruša Zupančič

Izraz »komorna glasba«¹ (ang. *Chamber music*; fr. *Musique de chambre*; nem. *Kammermusik*; it. *musica da camera*) danes označuje glasbo, ki je pisana za manjši instrumentalni ansambel z enim izvajalcem za posamezni part. Namenjena je tako zasebnim kot javnim izvedbam v manjših koncertnih dvoranah. Čeprav je običajno definirana kot glasba za dva ali več izvajalcev, ima precej solističnega repertoarja (npr. klavirske sonate Ludwiga van Beethovna) značaj komorne glasbe,² vendar tovrsten repertoar ne bo predmet te razprave.

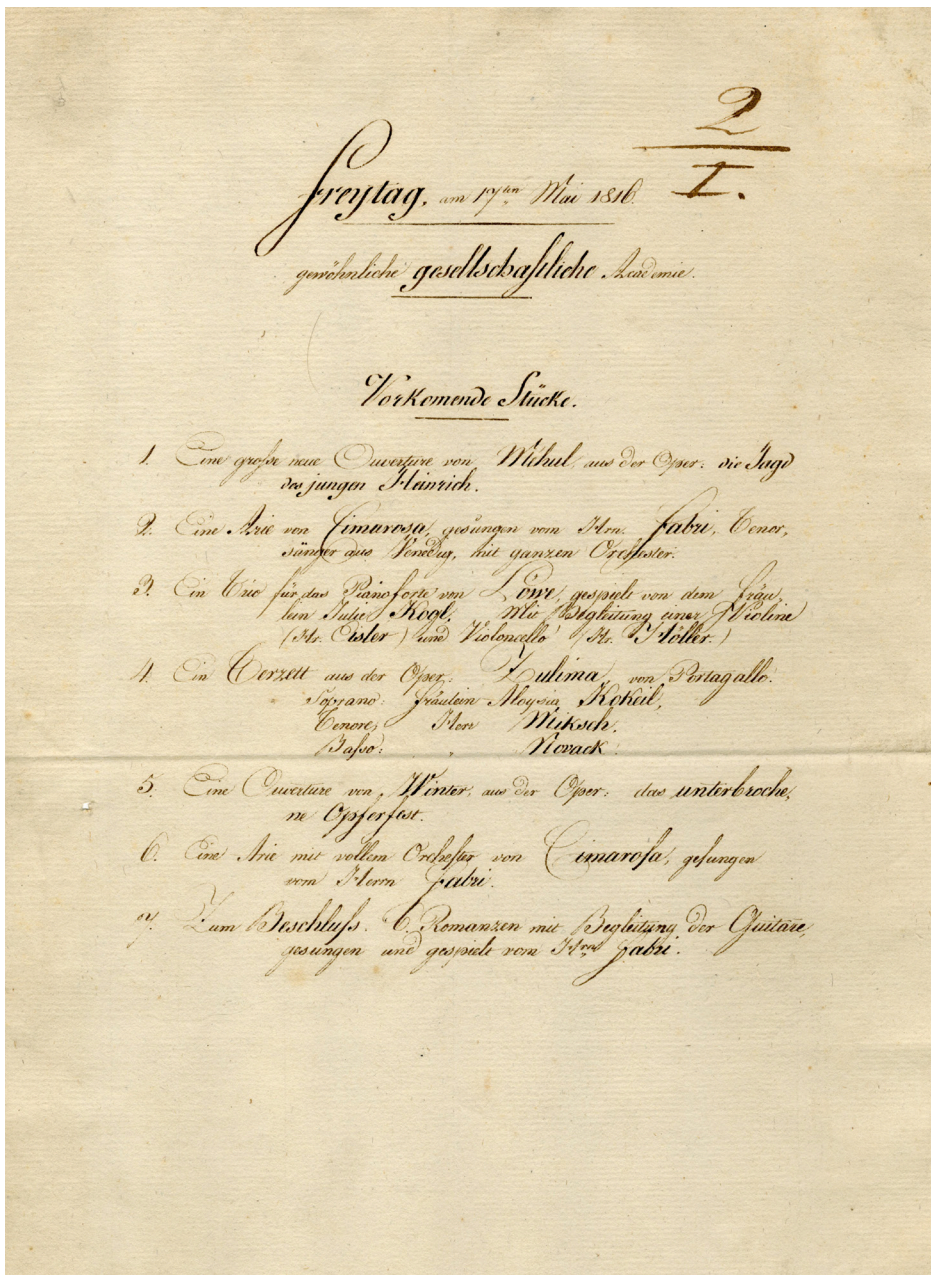
Komorna glasba je v drugi polovici 18. stoletja doživela korenite spremembe v slogu, glasbenih oblikah in instrumentaciji. Glasbeni trg so preplavila komorna dela za klavirske trie in kvartete, violinske in klavirske sonate, dela za različne pihalne zasedbe, godalne due in trie ter kvintete. Najpomembnejša komorna zasedba je postal godalni kvartet. Na prehodu stoletja so komorno glasbo v zasebnih krogih izvajali ljubiteljski glasbeniki, njeno javno izvajanje pa je postala domena poklicnih glasbenikov, ki pa so občasno še vedno muzicirali tudi po domovih plemstva. Zaradi potreb po tehnično preprostejših komornih delih so mnogi skladatelji in glasbeni založniki skladali oz. izdajali izključno dela za potrebe ljubiteljskih glasbenikov.³

Javno izvajanje komorne glasbe se je sprva pojavilo na Dunaju, v Londonu, Berlinu, Parizu ter v drugih večjih mestih z bogato glasbeno salonsko tradicijo. Javni koncertni večeri, na katerih se je izvajala tudi komorna glasba, so bili sestavljeni iz dveh delov, vsak pa je vseboval orkestralno, vokalno in komorno glasbo (godalni kvartet, kvintet ali trio, kvartet ali trio flavt, violinska ali klavirska

sonata itd.). Samostojni komorni večeri so se pojavili na začetku 19. stoletja, na Dunaju in v večjih nemških mestih pa so bili nekateri koncerti posvečeni izključno izvajanju godalnih kvartetov.⁴ V 40. letih 19. stoletja se je začela komorna glasba pojavljati na koncertnih sporedih večine pomembnejših evropskih mest. Repertoar je obsegal predvsem instrumentalne trie, kvartete in kvintete dunajske trojice – Josepha Haydna (1732–1809), Wolfganga Amadeusa Mozarta (1756–1791) in Ludwiga van Beethovna (1770–1827). Izvajala pa so se tudi komorna dela drugih skladateljev, saj sta se vsebina in oblika koncertnih sporedov med posameznimi mesti nekoliko razlikovali ter sta bili odvisni predvsem od okusa in tradicije prostora, v katerem je bila komorna glasba izvajana.⁵

15.1 IZVAJANJE KOMORNE GLASBE NA SLOVENSKEM

Na začetku 19. stoletja se je komorna glasba na Slovenskem⁶ izvajala pretežno v zasebnih krogih pomembnejših meščanskih družin ter na akademijah *Filharmonične družbe* (*Philharmonische Gesellschaft*) v Ljubljani, ki je zrasla prav iz ljubiteljskega godalnega kvarteta leta 1794.⁷ Čeprav so njene akademije sprva potekale za zaprtimi vrati ter so bile namenjene le njenim članom in povabljenim gostom, pa se je krog njenih poslušalcev postopoma razširil. O njeni komorni dejavnosti pričajo katalogi muzikalij, koncertni sporedi in časopisni odmevi njenih koncertov ter drugi ohranjeni viri. Za prva leta njenega obstoja so viri skromni, vpogled v njene izvajalske zasedbe ter programsko usmeritev nam omogoča najstarejši ohranjeni *Musicalien-Catalog* (*Katalog muzikalij*) iz obdobja 1794–1804. Med deli največji delež predstavljajo orkestralna dela, pomembno mesto pa zasedajo tudi komorna, ki so zavedena v poglavjih »Kammer-Musik« in »Forte-Piano«. Med najbolj zastopanimi deli so godalni kvarteti danes pozabljenih skladateljev, kot so: Giuseppe Antoni Capuzzi (1755–1818), Felice Giardini (1716–1796), Sigismund pl. Neukomm (1778–1858) idr.⁸ V nekoliko manjšem obsegu zasledimo godalne trie in kvintete, kvintete za klavir in pihala, komorna dela za večje zasedbe, kot sta sekstet in septet, ter dve deli za klavir štiriročno večinoma klasicističnih skladateljev. Večino teh del je *Filharmonična družba* prejela od darovalcev,⁹ nekatera je kupila sama. V katalogu navedena komorna dela so se najverjetneje izvajala v organizaciji *Filharmonične družbe*

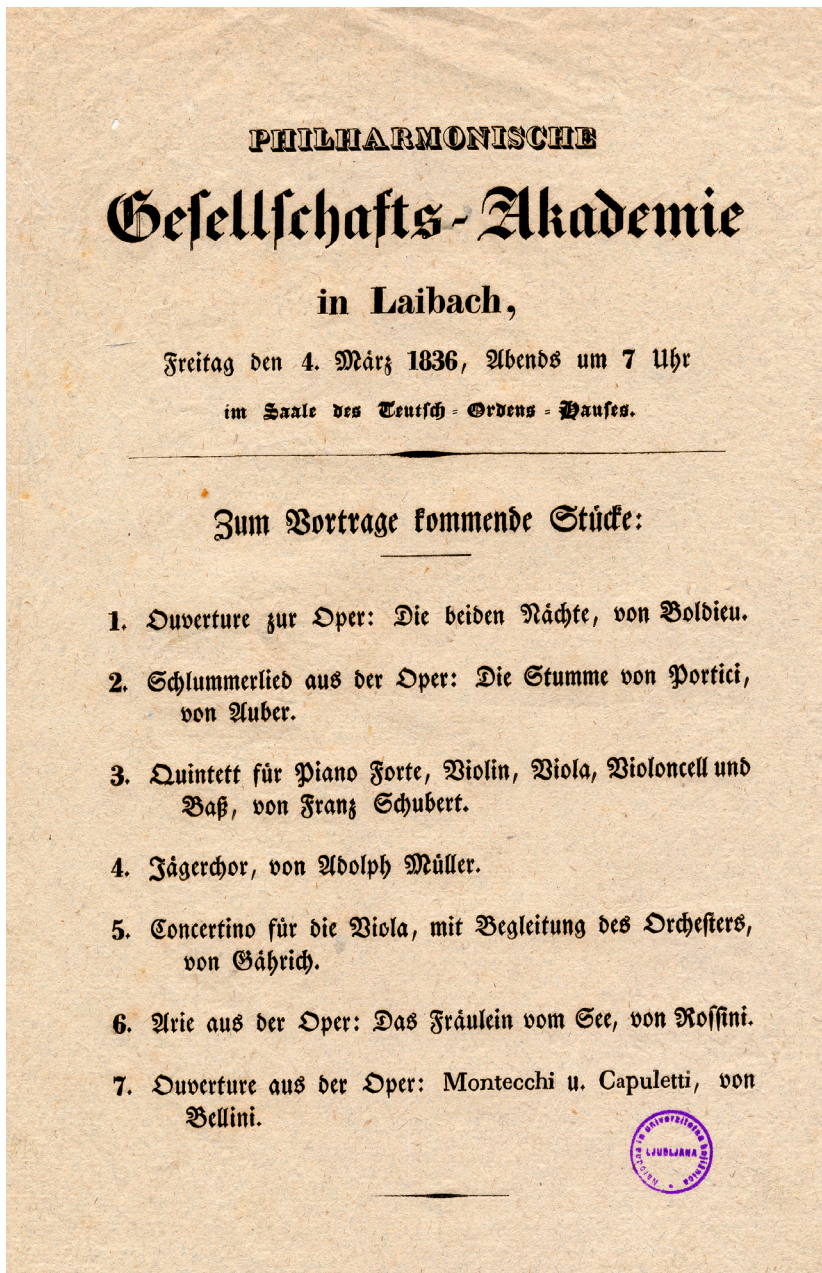

SLIKA 15.1 Spored Filharmonične družbe za koncert dne 17. 5. 1816 (Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka).

oz. za zaprtimi vrati nekaterih njenih darovalcev, vendar zanesljivih virov o tem nimamo, saj prvi ohranjeni sporedi *Filharmonične družbe* segajo šele v leto 1816.

V prvih letih delovanja *Filharmonične družbe* je bil godalni kvartet najverjetneje precej priljubljena komorna zasedba, na kar nakazuje prevlada tovrstnih del v omenjenem katalogu. Njegova priljubljenost je pozneje precej upadla, saj so se na odru *Filharmonične družbe* vse do 80. let 19. stoletja najpogosteje izvajali klavirski trii danes manj znanih skladateljev. V nekoliko manjšem obsegu so se pojavljala dela za klavirski kvartet in kvintet ter godalni trio. Te spremembe lahko pripišemo vedno večji prisotnosti in priljubljenosti klavirja v glasbenih krogih in njegovi vlogi v salonih pomembnejših meščanskih družin. V prvi polovici 19. stoletja so bili izvajalci komornih del na odru *Filharmonične družbe* večinoma gostujoči ter nekateri tuji glasbeniki, ki so se za določen čas naselili v Ljubljani. V okviru komornih izvedb so se sprva izvajali le posamezni stavki in ne celotna dela. Podobno je bilo z izvedbami simfoničnih del, solistični instrumentalni koncerti pa so se pogosto izvajali le ob spremljavi klavirja. Takšne izvajalske navade niso bile le posebnost *Filharmonične družbe* oz. njenih izvajalcev, tako je bilo po vsem takratnem evropskem prostoru, tovrstna izvajalska praksa pa se je zavlekla še dolgo v 20. stoletje.

Čeprav so domači glasbeniki komorna dela na odru *Filharmonične družbe* v manjšem obsegu izvajali že od 20. let 19. stoletja, pa so se vidnejši premiki v tej smeri zgodili v 60. letih 19. stoletja v okviru *Filharmonične družbe* v Ljubljani in nekaterih čitalnic. Leta 1861 je glasbeni ravnatelj *Filharmonične družbe* Anton Nedvėd (1828–1896) s Karlom Josephom Zappejem (1812–1871) in Karlom Casparjem Antonom Zappejem (1837–1890)¹⁰ ter Emanuelom Urbanom priredil večer godalnih kvartetov.¹¹ Občasno izvajanje komorne glasbe se je v manjšem obsegu nato nadaljevalo še nekaj let, vendar je kmalu zamrlo. Leta 1874 je skušalo pet glasbenikov – Josef Zöhler (1841–1916), Hans Gerstner (1851–1939),¹² Gustav Silvestr Moravec (1837–1916),¹³ Anton Nedvėd in Moritz Meissner – vpeljati cikel samostojnih komornih večerov z raznolikimi zasedbami in repertoarjem,¹⁴ ki pa se zaradi sporov in nesoglasij znotraj *Filharmonične družbe* niso obdržali kot trajna oblika muziciranja. Leta 1879 je bil organiziran prvi koncert, posvečen izključno komorni glasbi,¹⁵ od leta 1882 pa so bili nato vsako koncertno sezono izvedeni štiri komorni večeri.¹⁶ *Filharmonična družba* v Ljubljani je komorno glasbo med vsemi glasbenimi društvi na Slovenskem

SLIKA 15.2 Spored Filharmonične družbe za koncert dne 4. 4. 1882 (Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka).

gojila v največjem obsegu, njeni izvajalci pa so bili praviloma v Ljubljani živeči glasbeniki. V letih 1879–1918 je bilo v njeni organizaciji izvedenih več kot 200 koncertov s komornimi točkami, za kar sta imela največ zaslug Hans Gerstner in Josef Zöhrer, občasno so sodelovali tudi številni tuji znani glasbeniki, med katerimi velja omeniti slavnega violinista Pabla de Sarasateja (1844–1908). Najpogostejši zasedbi sta bili godalni kvartet in klavirski trio, pojavljale so se še zasedbe: klavirski kvartet in kvintet, godalni kvintet in sekstet, redkeje večje zasedbe. Proti koncu 19. stoletja je bila vse bolj priljubljena zasedba duo s klavirjem, najpogosteje z violino ali violončelom.

Poleg *Filharmonične družbe* v Ljubljani se je komorna glasba že v 60. letih 19. stoletja izvajala tudi v okviru nekaterih čitalnic. Leta 1864 beremo v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* o izvedbi »inštrumentalnega kvintêta«, ki je bil izveden v goriški čitalnici. Časnik poroča, da je bil »kvintet za čitalnico nekaj novega. Veljava in slava g. godcev, ki so toliko pripomogli, da smemo to besedo v prvo vrsto staviti, nam je bila že popred znana, al sinoči so menda sami sebe prekosili.«¹⁷ Tudi ljubljanska *Narodna čitalnica* si je kmalu poleg delovanja orkestra začela prizadevati še za vzpostavitev komorne poustvarjalnosti, sestav njenih članov, ki so nastopali v različnih komornih zasedbah, pa se je vedno spreminjal. O eni prvih čitalničnih komornih izvedb v Ljubljani beremo leta 1867, ko *Kmetijske in rokodelske novice* zapišejo: »Da pa čitalnične 'besede' se morejo odlikovati tudi po klasičnih predmetih in to iz svoje lastne moči in ne vdinjanih pomočnikih, kazali so nam gospodje R. Pregel, V. Bučar in pevovodja Förster z Beethovnovim 'Trio' za violončel, gosle in glasovir, ki so izvrstno izvršili svojo nalogo.«¹⁸ Komorna glasba se je v okviru ljubljanske čitalnice izvajala le občasno, v letih 1867–1890 so bila med komornimi deli izvedena dela za violino in klavir, godalni kvartet in klavirski trio, na eni od bésed se je leta 1882 pojavil celo mešani sekstet.¹⁹ Pogosto so bila izvajana komorna dela Wolfganga Amadeusa Mozarta in Ludwiga van Beethovna, med violinskimi deli pa tudi virtuozne skladbe salonskega značaja, ki so se najbolje vklapljale v samo čitalniško zasnovo. Občasno so bili ob spremljavi klavirja izvedeni tudi violinski koncerti in violinske sonate. Izvajalci so bili najpogosteje učitelji šole *Glasbene matice*, občasno tuji glasbeniki, npr. Franjo Krežma (tudi Franz Krezma; 1862–1881).²⁰ Leta 1889 je violinski učitelj na šoli *Glasbene matice* Viktor Roman Moser (1864–1939)²¹ ustanovil godalni kvartet,²² ki je nekajkrat nastopil v okviru čitalniških prireditev. Nastopi

omenjenih komornih sestavov so bili torej večinoma sporadični, pripravljene za priložnostne koncerte ali proslave in se niso uspeli vključiti kot trajna oblika čitalniškega izvajanja. Po drugih čitalnicah na Slovenskem je bila komorna poustvarjalnost še skromnejša, saj so se te večinoma posvečale vokalni poustvarjalnosti.

Izvajanje komorne glasbe se je na Slovenskem v večjem obsegu pojavilo šele v 80. in 90. letih 19. stoletja, ko zasledimo komorne izvedbe v okviru mariborske *Filharmonične družbe* (*Philharmonischer Verein*), celjskega *Glasbenega društva* (*Musikverein*) in ljubljanske *Glasbene matice*. Čeprev je bilo *Glasbeno društvo* v Celju prvič ustanovljeno leta 1801, drugič leta 1836 in zadnjič leta 1879, pa je s prirejanjem koncertov začelo šele leta 1880,²³ ko je bilo na njegovem odru prvič izvedeno tudi komorno delo.²⁴ Občasno so se izvajali godalni kvarteti uveljavljenih klasicistov, vendar komorna glasba med celjskim občinstvom ni bila preveč priljubljena. V želji po spremembi so člani društva leta 1890 skušali vpeljati cikel komornih koncertov, vendar so poskusi padli v vodo že s prvim tovrstnim koncertom.²⁵ Komorno glasbo sta na celjskem odru utrdila šele brata Ludwig pl. Schachenhofer (1871–1941)²⁶ in Moritz Schachenhofer (1878–1909)²⁷ leta 1902. Pridružili so se jima še drugi učiteljski kolegi,²⁸ ki so izvajali godalne kvartete in klavirske trie, občasno dela za godalni in klavirski kvintet ter sonate za violino oz. violončelo in klavir skladateljev Franza Schuberta, L. van Beethovna, Antona Rubinsteina, Edvarda Griega idr.

Leta 1908 se je v okviru celjskega glasbenega društva oblikoval krožek za komorno glasbo (*Kamermusikvereinigung*), ki je 9. decembra 1908 pripravil svoj prvi koncert²⁹ in s tovrstnimi koncerti nadaljeval vse do konca prve svetovne vojne, ko je celjsko *Glasbeno društvo* prenehalo s svojim delovanjem.

Podobno je bilo tudi v Mariboru, kjer je bila mariborska *Filharmonična družba* ustanovljena že leta 1825, vendar je aktivno zaživela šele leta 1841. Čeprev je društvo v sodelovanju z mariborskim *Diletantskim društvom* (*Dilettantenverein*) že v 40. letih 19. stoletja organiziralo koncerte tujih in domačih glasbenikov,³⁰ komorni glasbi ni posvečalo posebne pozornosti. Društvo je bilo po razpadu leta 1862³¹ ponovno oživljeno leta 1881, ko je od razpadle *Mestne godbe* in glasbenega kluba podedovalo obsežen notni arhiv 76 komornih del,³² kar priča o tem, da je bilo izvajanje komorne glasbe v Mariboru prisotno že pred obdobjem, ko na koncertnih sporedih zasledimo prve tovrstne izvedbe. Notni arhiv je bil dopolnjen z nakupi novega gradiva, mnoga dela so podarili posamezniki, med

katerimi velja omeniti dr. Josepha Majorkovicsa, ki je društvu podaril 93 komornih del.³³

Mariborska *Filharmonična družba* je s svojimi koncerti pričela leta 1882, izvajala pa so se predvsem orkestralna in vokalna dela. Društveni odbor je z namenom, da bi povezal svoje člane ter utišal polemike glede težavnosti koncertnega repertoarja, na svojih koncertih uvedel družabne večere s koncerti komornih zasedb.³⁴ Vidnejše izvedbe komornih del so se na odru *Filharmonične družbe* začele pojavljati šele v 90. letih 19. stoletja. V Mariboru je bil do začetka 20. stoletja osrednji pobudnik izvajanja komorne glasbe Adolf Binder (1845–1901),³⁵ ki se je leta 1884 priselil v Maribor ter leto pozneje prevzel vodenje društva in njegove šole. Od leta 1891 je bil od štirih letnih koncertov eden namenjen izključno komorni glasbi, večino teh koncertov pa so izvedli učitelji društvene šole, občasno glasbeniki iz Gradca. Izvajali so godalne kvartete in kvintete, klavirske trie, kvartete in kvintete, pa tudi dela za večje zasedbe najrazličnejših skladateljev. Od leta 1901, ko je Binderja na čelu društva in šole nadomestil Hans Rosensteiner (1864–1911),³⁶ so se izvajali predvsem godalni kvarteti slavnih klasicistov, ki jih je Rosensteiner izvajal skupaj s svojimi učiteljskimi kolegi;³⁷ občasno so sodelovali izvajalci od drugod.³⁸ Od leta 1907, ko je Rosensteinerja nasledil Alfred Klietmann (1884–1931),³⁹ so bili komorni koncerti osredotočeni na duo z violino in klavirjem ter na godalni kvartet. Klietmann je nastopal kot pianist in violinist v *Klietmannovem kvartetu* in v drugih komornih zasedbah.⁴⁰ Izvajal je komorna dela L. van Beethovna, F. Schuberta, Bedřicha Smetane, Johannesa Brahmsa, E. Griega, Petra Iljiča Čajkovskega, Césara Francka in drugih. Poleg društvenih učiteljev so na nekaterih komornih koncertih sodelovali tudi učitelji šole *Glasbene družba (Musikverein)* iz Gradca. Tovrstno izvajanje komorne glasbe je na odru mariborske *Filharmonične družbe* trajalo vse do konca prve svetovne vojne, ko je društvo prenehalo s svojim delovanjem.

Podobno kot v večini glasbenih društev na Slovenskem, so se tudi na odru ljubljanske *Glasbene matice*, ki je bila ustanovljena leta 1872, izvedbe komornih del pojavile v 80. letih 19. stoletja, ko se je leta 1888 med prvimi komornimi izvajalci predstavil kontrabasist Blaž Fišer (1860–1889).⁴¹ Na prehodu stoletja so v okviru koncertnih večerov izvajali predvsem klavirske trie ter due s klavirjem in violino oz. violončelom. Med izvajalci srečamo violinista Josefa Vedrala (1872–1929) in Karla Jeraja (1874–1951), violončelista Julija Junka (1873–1927) in

Edvarda Stiarala ter pianista Karla Hoffmeistera (1868–1952) in Josefa Procházk (1874–1956).⁴² Pri izbiri repertoarja so izvajalci posegali po klavirskih triih Antonína Dvořáka, Felixa Mendelssohna Bartholdya, poleg nekaterih violinskih sonat Ludwiga van Beethovna in Antona Rubinsteina pa so bila ob spremljavi klavirja izvedena tudi bolj salonsko obarvana, pogosto virtuoзна dela za violino oz. violončelo. V organizaciji *Glasbene matice* so občasno koncertirali tudi tuji izvajalci, kot sta violinista Jaroslav Kocian (1883–1950)⁴³ in Zlatko Baloković (1895–1965)⁴⁴ ter priznani češki komorni sestav *Ševčíkov kvartet*.⁴⁵

Omenjeni domači izvajalci so bili večinoma učitelji na šoli *Glasbene matice*, drugih izvajalcev, ki bi bili sposobni izvajati tehtnejša komorna dela, pa enostavno ni bilo. S tem v zvezi beremo v *Novih akordih* ostro kritiko, v kateri Gojmir Krek zapiše: »Imenitna in edina Glasbena Matica, ki je 'vzgojila ves narod za najvišjo umetnost', še do danes ni spravila vkup niti enega svojega godalnega kvarteta, zmožnega igrati vsaj Haydnove kvartete. Pa obstoji skoraj 40 let! Ves narod, iz čigar sredine se niti ena komorno-glasbena družba ni izcimila.«⁴⁶ *Glasbena matica* si je sicer prizadevala za vzpostavitev rednih komornih koncertov, vendar za kaj takega ni bilo primernih izvajalcev, še manj pa »požrtvovalne vneme«.⁴⁷ Takšno stanje je bilo na področju komorne glasbe posledica vsesplošnega pomanjkanja dobrih godalcev, saj vzgajanje mlajših generacij *Glasbeni matici* sprva ni šlo najbolje. Čeprav so bili violinski učitelji *Glasbene matice* večinoma diplomanti praškega konservatorija, pa so se ti zaradi različnih razlogov prepogosto menjavali, zaradi česar je vpis novih učencev redno upadal. *Glasbena matica* si je z objavami v *Slovcu* prizadevala vpis na violinskem oddelku povečati, saj beremo, da »danes tudi največjega gospoda ni več sram nositi dragocene gosli v roki«.⁴⁸ Komorna glasba se je v manjšem obsegu začela razvijati tudi v okviru podružnic *Glasbene matice* v Novem mestu, Celju, Kranju in v Trstu. Kljub raznovrstnim prizadevanjem je komorna poustvarjalnost v njenih okvirih v polnem zamahu zaživela šele po koncu prve svetovne vojne, ko so v različnih komornih sestavi začeli koncertirati Karel Jeraj, Jan Šlais (1893–1975), Ivan Karlo Sancin (1893–1974), Karlo Rupel (1907–1968), Vida Jeraj Hribar (1902–2002), Fani Brandl (1899–1999), Miran Viher (1919–2002), Marijan Lipovšek (1910–1995), Pavel Šivic (1908–1995), Janko Ravnik (1891–1982), Mirca Sancin (1901–1970) idr. V istem obdobju so bili ustanovljeni tudi večji komorni sestavi, kot so: *Zika kvartet* (1920), *Ličarjev*

klavirski trio (1925), *Ljubljanski godalni kvartet*, *Trio Brandl* (1929), *Rupel-Leskovic-Lipovšek trio* (1933), *Mariborski trio* (1936) idr.

Komorno glasbo je na Slovenskem torej že od začetka 19. stoletja gojila *Filharmonična družba* v Ljubljani, ki je bila na tem področju nasploh najbolj dejavna. Kljub temu pa je v primerjavi z drugimi glasbenimi društvi pomembnejših evropskih mest, kjer so se samostojni komorni koncerti pojavili že na začetku 19. stoletja, *Filharmonična družba* v tem oziru še vedno precej zaostajala, saj so se prvi izključno komorni glasbi posvečeni koncerti v njeni organizaciji pojavili šele približno sedemdeset let pozneje. Čeprav so domači glasbeniki v Ljubljani komorna dela izvajali že v 20. letih 19. stoletja, pa v mnogih primerih ni šlo za izvajanje komorne glasbe v pravem pomenu besede, saj so bile izvedbe mnogokrat prilagojene razpoložljivosti izvajalcev. Resnejše izvajanje komorne glasbe se je tako med domačimi glasbeniki začelo pojavljati šele v 60. letih 19. stoletja, in sicer v organizaciji *Filharmonične družbe* v Ljubljani ter ljubljanske *Narodne čitalnice*, vsesplošno pa se je razširilo šele v 80. letih 19. stoletja, ko zasledimo prve komorne točke na koncertnih sporedih večine takratnih glasbenih društev na Slovenskem. Samostojni komorni večeri so bili v splošnem vpeljani na prehodu stoletja, komorni repertoar pa je, poleg del za različne instrumentalne zasedbe dua, tria, kvarteta, kvinteta ipd., vseboval tudi vokalna in klavirska dela komornega značaja. Izvajalci teh koncertov so bili večinoma lokalni glasbeni učitelji iz šol omenjenih društev, občasno so koncertirali tuji glasbeniki. Osrednji pobudniki komornih koncertov so bili večinoma šolani violinisti, ki so na Slovensko prišli od drugod. Poleg omenjenih društev so komorno glasbo v manjšem obsegu gojila tudi nekatera druga glasbena društva. Med njimi velja omeniti ptujsko *Glasbeno društvo (Musikverein)*, ki je komorne koncerte prirejalo vse od svoje ustanovitve leta 1878.⁴⁹ Predvidevamo lahko, da se je bogata komorna dejavnost odvijala tudi na domu pomembnejših meščanskih družin, vendar podrobnejših podatkov o tem nimamo.

15.2 KOMORNA POUSTVARJALNOST ZA ZIDOVI SAMOSTANOV NA SLOVENSKEM

V 19. stoletju se komorna poustvarjalnost na Slovenskem ni gojila le na koncertnih odrih in v salonih pomembnejših meščanskih družin, temveč tudi za

stenami nekaterih samostanov. O tem priča skromna zapuščina rokopisov in tiskov instrumentalnih komornih del, ki se je do danes ohranila v nekaterih samostanih na Slovenskem. Glede na ohranjeno notno gradivo lahko predvidevamo, da se je komorna glasba izvajala v frančiškanskem samostanu v Novem mestu in v Ljubljani ter v minoritskem samostanu v Piranu.

Za zidovi novomeškega frančiškanskega samostana so komorno glasbo izvajali že v 18. stoletju. Iz tega časa so ohranjena številna komorna dela za najrazličnejše zasedbe, prepisovalec in lastnik mnogih pa je bil pater Mauritius Poehm (ok. 1745–1803) s Češkega, sicer organist in gvardijan novomeškega samostana ter profesor na samostanski gimnaziji.⁵⁰ Z njim je v samostan zagotovo prišel obsežen notni arhiv, ki se je v času njegovega delovanja v Novem mestu še dodatno širil. Poleg tiskov nekaterih komornih del bolj ali manj znanih skladateljev 18. stoletja osrednji repertoar predstavljajo prepisi številnih komornih del. Med njimi najdemo kvartete Carla Philippa Stamitza (1745–1801), Ignaza Josepha Pleyela (1757–1831) in opata p. Mariana Paradeiserja (1747–1775) ter številna druga komorna dela.⁵¹ Glede na to, da večina ohranjenih skladb za izvajanje zahteva čembalo in godala, vse kaže na to, da ohranjeni repertoar v novomeškem frančiškanskem samostanu ni bil tam naključno, pač pa ga je glede na razpoložljivost izvajalcev skrbno izbral že omenjeni Mauritius Poehm. Ker v relativno obsežni notni zapuščini novomeške kapiteljske knjižnice ni enega samega primerka komorne glasbe, lahko sklepamo, da je bila komorna glasba izvajana le interno za zidovi tamkajšnjega frančiškanskega samostana.⁵²

Notna zapuščina novomeškega frančiškanskega samostana iz 19. stoletja kaže v primerjavi z notno zapuščino 18. stoletja nekoliko drugačno sliko o komorni poustvarjalnosti tistega časa. Med ohranjenim notnim gradivom se je poleg komorne glasbe ohranil razmeroma majhen obseg posvetne glasbe. Glede na ohranjeni cerkveni repertoar in njegove izvajalske zahteve vse kaže na to, da je bilo za izvajanje komorne glasbe dovolj možnosti in potrebnih izvajalcev. Manjši obseg tovrstnega ohranjenega notnega gradiva lahko zato pripišemo pomanjkanju zanimanja za to zvrst glasbe med novimi generacijami redovnikov. Med ohranjenimi prepisi novomeške zbirke iz 19. stoletja so se ohranili violinski dui manj znani skladateljev Josepha Schwerdta (Giusseppe Schwerdt) in Francesca Poscha, *Fuga* za godalni kvartet W. A. Mozarta, štirje potpuriji Antona Diabellija (1781–1858) za klavir štiriročno ter nekaj manjših komornih del neznanih

skladatelj. Pozornost vzbujajo predvsem šest *Kvartetov za flavto, violino, violo in violončelo* (*Quartete für Flöte, Violin, Viola und Violoncel*, 1862)⁵³ novomeškega patra Rafaela Klemenčiča (1830–1886),⁵⁴ avtorja še nekaterih orgelskih preludijev in vokalno-instrumentalnih del, ohranjenih v arhivu novomeškega frančiškanskega samostana.

Na drugem mestu po obsegu glasbenega notnega gradiva je knjižnica frančiškanskega samostana v Ljubljani.⁵⁵ Zapuščina obsega dve vrsti repertoarja: glasbo, ki so jo izvajali v frančiškanski cerkvi za potrebe bogoslužja in je praviloma pisana za večjo zasedbo, ter glasbo komornega značaja, ki so jo gojili predvsem znotraj samostana.⁵⁶ Večina rokopisov je opremljena z žigom samostana ali pa s podpisom katerega od prepisovalcev. Med ohranjenim notnim gradivom je tudi peščica del s področja komorne glasbe. Med temi najdemo prepise treh godalnih kvartetov W. A. Mozarta ter zbirko prepisov za violinski duo, ki so priredbe slavni oper oz. instrumentalnih skladb skladatelj, kot so: Georg Joseph pl. Rieff (1771–1842), Daniel François Esprit Auber (1782–1871), Louis Spohr (1784–1859), Niccolò Paganini (1782–1840) idr. V teh priredbah ni zasedba nikjer navedena, iz ohranjenih partov dveh violin, od katerih ima prva violina vodilno melodijo, druga pa značilni spremljevalni part v dvojemkah, pa lahko sklepamo, da so priredbe namenjene izvajanju za dve violini. Omenjeno notno gradivo neznanih prepisovalcev je najverjetneje nastalo v drugi polovici 19. stoletja.

Poleg frančiškanov so komorno glasbo gojili tudi minoriti v Piranu, kjer se je ohranilo nekaj prepisov komornih del iz prve polovice 19. stoletja. Zapuščina komornih del piranskega minoritskega samostana je neposredno povezana z minoritskim patrom Carlom Bommanom. Ta je v piranskem samostanu zapustil več sto notnih prepisov in priredb sodobne glasbe iz srede 19. stoletja, posvetne in komorne skladbe, priredbe opernih odlomkov in variacij na operne teme za instrumente s tipkami (solo ali v duu). Carlo Bomman je prišel v piranski samostan iz Padove po letu 1853. Njegova le delno ohranjena rokopisna zapuščina je bila namenjena praktični rabi in vsebuje skladbe, ki jih je igral sam oziroma v duu z violinistom ali pevcem. Tako so med Bommanovimi prepisi tudi tri violinske skladbe s spremljavo klavirja,⁵⁷ ki jih je napisal organist bazilike sv. Antona v Padovi Antonio Nardetti (?–1859). Poleg violinskih del Antonia Nardettija se je med Bommanovimi prepisi ohranilo še delo *La Melancholia* (*Otožnost*) za violino in čembalo francoskega violinista in skladatelja Charlesa Philippa Lafonta (1781–1839).

Iz pregleda ohranjenega notnega gradiva slovenskih samostanov je razvidno, da sta najpomembnejšo vlogo pri samostanskem komornem poustvarjanju v 19. stoletju igrala violina in klavir oz. drug instrument s tipkami. Prisotnost posve-tnega komornega repertoarja v samostanih je bila prej izjema kot pravilo, saj zasledimo redke primere komornega repertoarja v manj kot polovici slovenskih samostanov in cerkva.⁵⁸ Izvajanje komorne glasbe je bilo najverjetneje odvisno od redkih posameznikov, ki so za njeno interno izvajanje notno gradivo priskrbeli sami. V 19. stoletju se je komorna glasba verjetno občasno izvajala tudi v uršulinskem samostanu v Ljubljani, saj se je glasbena umetnost po uršulinski tradiciji gojila že od ustanovitve na začetku 18. stoletja. Številne redovnice so se tudi v 19. stoletju učile igranja na klavir, orgle, citre in violino.⁵⁹ Čeprav o komorni dejavnosti ni zanesljivih virov, je zelo verjetno, da so ob različnih praznovanjih, ki so pripravile razne glasbene točke, izvajale tudi komorna dela za manjše zasedbe.

15.3 SKLADANJE KOMORNE GLASBE NA SLOVENSKEM

Na prehodu v 19. stoletje med skladatelji komorne glasbe na Slovenskem v virih srečamo predvsem glasbenike, ki so delovali v glasbeni kapeli ljubljanske stolnice. Med njimi zasledimo Františka Josefa Benedikta Dusíka (1765–po 1817) s Češkega, ki je prišel v ljubljansko škofovsko kapelo leta 1790. Tam je deloval sprva kot violinist, v letih 1794–1799 kot organist.⁶⁰ Med njegova obsežnejša komorna dela sodijo serenade za večje komorne zasedbe, od katerih je večina ohranjena v *Narodni in univerzitetni knjižnici* v Ljubljani,⁶¹ ena skladba pa je omenjena celo v katalogu *Filharmonične družbe* iz leta 1804, vendar velja za izgubljeno.⁶² Poleg omenjenih serenad je Dusík napisal še nekaj godalnih kvartetov, triov flaut ter violinskih sonat, ki jih hranijo različni glasbeni arhivi. Na komornem področju je na Slovenskem ustvarjal tudi Anton Höller (ok. 1760–1826)⁶³ z Avstrijskega, ki je v stolnici leta 1800 nadomestil Dusíka in deloval kot organist in *regens chori* vse do svoje smrti leta 1826. Njegovi edini znani komorni deli *Septet*⁶⁴ ter *Kvartet za klavir s spremljavo klarineta, roga in violončela (Quatuor für das Pianoforte mit Clarinett, Corno et Violoncell Begleitung)*⁶⁵ sta bili izvedeni na odru *Filharmonične družbe* leta 1817. Na mestu oboista je v ljubljanski stolnici od leta 1806

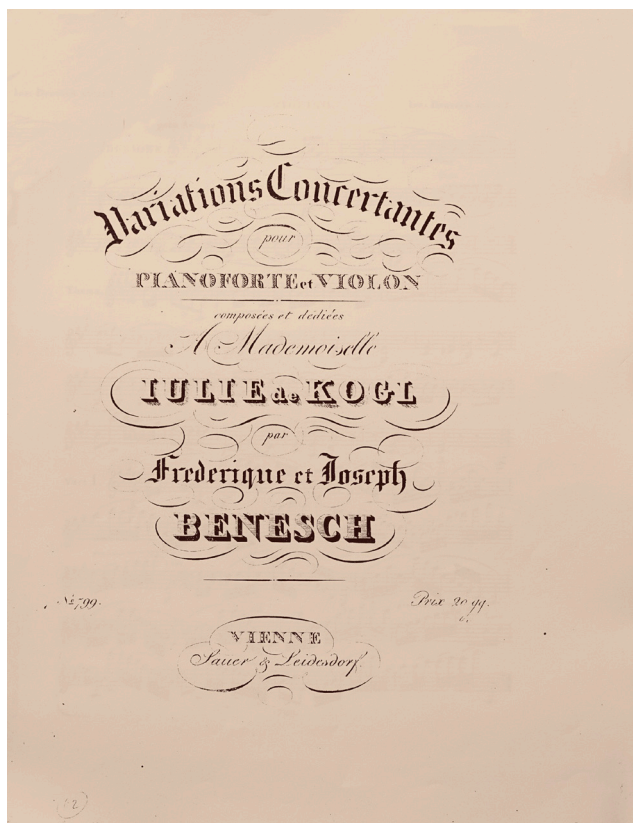
deloval Matej Babnik (1787–1868),⁶⁶ ki pa je svoje edino komorno delo *Sonata za klavir s spremljavo violine* (*Sonate pour le Piano-Forte avec Accompagnement de Violon*) napisal najbrž šele v Pešti v letih 1817–1820. Delo je izšlo v dunajski založbi *Mechetti* in velja za prvo slovensko violinsko delo.⁶⁷

V 20. letih 19. stoletja je bila večina skladateljev, ki je na Slovenskem skladala komorno glasbo, glasbenih učiteljev, ki so prišli od drugod. Na začetku stoletja se je namreč začela vse bolj kazati potreba po vzgoji različnih izvajalcev, ki so jih potrebovali predvsem ljubljanska škofovska kapela, *Stanovsko gledališče* (*Ständisches Theater*) in *Filharmonična družba*. Prva tovrstna prizadevanja so bila uresničena leta 1806 z odprtjem glasbene šole pri ljubljanski stolnici, ki je v obdobju Ilirskih provinc prenehala delovati.⁶⁸ Domači glasbeno izobraženi učitelji so bili redki, zato je večina učiteljev prišla od drugod, kar je ključno vplivalo na nadaljnji glasbeni razvoj na Slovenskem. Predvsem na začetku 19. stoletja je bila večina teh učiteljev tudi skladateljev, njihova dela so bila izvajana v okviru koncertov *Filharmonične družbe*. Med tovrstnimi učitelji srečamo Josefa Mikša (1778–1866) s Češkega,⁶⁹ ki je bil učitelj leposlovja, vešč glasbenik in izvrsten vzgojitelj, na ljubljanski normalki pa je učiteljske pripravnike poučeval glasbo. Sodeloval je na koncertih *Filharmonične družbe*, njegovo komorno delo *Siebenstimmige Harmonie* (*Sedemglasna harmonija*) je bilo izvedeno leta 1817.⁷⁰

Vpogled v komorno ustvarjanje prve polovice 19. stoletja na Slovenskem nam omogočajo predvsem koncertni sporedi *Filharmonične družbe* v Ljubljani. Iz njih je razvidno, da so bile na njenem odru leta 1821 izvedene *Variacije za flavto s spremljavo kvarteta* (*Variationen für die flöte mit Quartett Begleitung*)⁷¹ Franca Sokola (1779–1822) s Češkega,⁷² ki je bil leta 1816 izbran za prvega učitelja novoustanovljene *Glasbene šole C. kr. vzorčne glavne šole* (*Musikschule an der Normal- Hauptschule*) v Ljubljani. V Ljubljano je prišel z nekajletnimi delovnimi izkušnjami, saj je bil pred tem štiri leta učitelj glasbe v Celovcu ter šest let polkovni kapelnik in skladatelj. Poleg Sokolovih variacij so bile na odru *Filharmonične družbe* leta 1821 izvedene še *Variacije za flavto s spremljavo kvarteta na priljubljeno temo »stražarica«* (*Variationen für die Flöte mit Quartett: Begleitung über das beliebte Thema »die Sentinelle«*)⁷³ domačina Josepha Bosizia (1798–1871), ki je bil akcesist državnega knjigovodstva in član *Filharmonične družbe*,⁷⁴ solistični part svojega dela pa je izvedel sam. Nobena od omenjenih variacij najbrž ni bila komorno delo v pravem pomenu besede, pač pa je to zasedbo

do neke mere narekovala razpoložljivost posameznih izvajalcev. Istega leta sta bila na odru *Filharmonične družbe* izvedena še dva klavirska kvarteta Gašparja Maška (1794–1873)⁷⁵ s Češkega, in sicer: *Veliki kvartet za klavir, violino, violo in violončelo* (*Grand quartor für Pianoforte, Violin, Viola und Violoncello*)⁷⁶ in *Scherzo za klavir s spremljavo violine, viole in violončela* (*Scherzo für Pianoforte mit Begleitung Violin, Viola et Violoncello*).⁷⁷ Mašek je bil od leta 1820 kapelnik v *Stanovskem gledališču* v Ljubljani in kmalu postal osrednja osebnost ljubljanskega glasbenega življenja, v *Narodni in univerzitetni knjižici* pa so se v rokopisu ohranile njegove *Variacije za violino z ali brez klavirske spremljave na temo iz Donizettijeve opere Lucia di Lamermoor, op. 77* (*Variationen für die Violine mit oder ohne Forte-Piano Begleitung über ein Thema aus Donizettis Oper: Lucia di Lamermoor op. 77*), ki so bile najverjetneje napisane okoli leta 1840 in so bile v lasti ljubljanskega trgovca Johanna Evangelista Wutscherja. Pet variacij je zasnovanih na temo Donizettijeve opere *Lucia di Lamermoor*, ki je lahkotnega salonskega značaja in odraža glasbeni okus tistega časa, saj so bile tovrstne variacije priljubljena in pogosta oblika v zvrsti violinskih virtuosnih del.

Številna tovrstna dela je napisal in v Ljubljani izvajal tudi violinist Josef (Joseph, Jožef) Beneš (Benesch, 1795–1873),⁷⁸ ki je bil v letih 1823–1828 orkestrski direktor, violinski učitelj (od leta 1826) in koncertant *Filharmonične družbe* v Ljubljani. Za eno od Beneševih polonez je kritik zapisal, da je »grandiozna, izvirna, polna življenja in mladostne fantazije«. ⁷⁹ Na koncertnih sporedih *Filharmonične družbe* spremljevalne zasedbe Beneševih variacij in polonez niso navedene, sklepamo pa lahko, da jih je izvajal glede na razpoložljivost posameznih izvajalcev, saj obstajajo v različicah s spremljavo orkestra, godalnega kvarteta ali klavirja. Beneš je močno preraščal okvire tedanjega diletantizma na Slovenskem, njegova dela so zasnovana virtuosno in v tem oziru spominjajo na violinska dela Niccolòja Paganinija (1782–1840); njemu je Beneš skupaj z violinistom Eduardom Jaëllom v Trstu leta 1824 izročil častno diplomu *Filharmonične družbe*.⁸⁰ Omenjena Beneševa dela so predvsem violinska solistična dela, ki jih lahko h komornim delom uvrščamo le z ozirom na izvajalsko zasedbo. Tri Beneševa dela hrani *Narodna in univerzitetna knjižnica* v Ljubljani.⁸¹ Na vseh je podpisana Anton Schmitt, doktor medicine in član ljubljanske škofovske kapele, *Filharmonični družbi* pa naj bi jih podaril glasbeni učitelj, ljubljanski meščan in deželni trobentač, prav tako pa tudi član ljubljanske škofovske kapele in violinist Wolfgang

SLIKA 15.3 Joseph Benesch, *Variations Concertantes pour pianoforte et violon*. Dunaj: Sauer & Leidesdorf, b.l., naslovnica.

Schmitt.⁸² Z Benešem je v Ljubljani živila tudi njegova žena, Friderika Beneš (Friederike Benesch; 1804–1872), ki je delovala kot zasebna učiteljica klavirja, pianistka na odru *Filharmonične družbe* ter skladateljica. Z možem je napisala komorno delo *Koncertne variacije za klavir in violino* (*Variations Concertantes pour Pianoforte et Violon*), ki sta ga posvetila ljubljanski pianistki Julie de Kogl, hčerki enega izmed ustanoviteljev *Filharmonične družbe* v Ljubljani, zdravnika in violista Karla Bernharda Kogla (1763–1839).

Za slovenski glasbeni prostor je v približno tem obdobju svoje edino dokumentirano komorno delo, *9 ländlerjev h kotiljonom za klavir s spremljavo violine* (*9 Ländler zu Cottillions für's Pianoforte mit Begleitung einer Violine*), napisal

glasbeni diletant plemiškega rodu Louis baron pl. Lazarini (1789 ali 1795–?). Skladba, ki je posvečena Ceciliji baronici pl. Lichtenberg,⁸³ se je ohranila v *Narodni in univerzitetni knjižnici* v Ljubljani in je salonskega značaja.

Na odru *Filharmonične družbe* so se še tudi v 50. letih 19. stoletja izvajala nekatera komorna dela domačih skladateljev, ki so pred prihodom v Ljubljano delovali na tujem. Leta 1854 je bil izveden *Divertimento za 2 violi, 3 violončela in kontrabas* (*Divertimento für 2 Violon, 3 Violoncell's und Contrabaß*)⁸⁴ v Ljubljani rojenega Kamila Maška (1831–1859). Delo je bilo izvedeno na dan, ko je bil po upokojitvi očeta Gašparja Maška imenovan za novega učitelja na *Glasbeni šoli C. kr. vzorčne glavne šole*, zato je zelo verjetno, da je skladba nastala na Moravskem, kjer je pred tem deloval.⁸⁵ Preostali njegovi znani komorni deli, *Fantazija na Mendelssohnove pesmi za melofon s spremljavo klavirja* (*Fantasie über Mendelssohn'sche Lieder, für das Melophon mit Begleitung des Pianoforte*)⁸⁶ ter *Kvartet za klavir, violino, violo in violončelo v c-molu* (*C-moll Quartette für Pianoforte, Violine, viola und Violoncell*),⁸⁷ sta bili izvedeni leta 1855 in 1857 ter sta bili verjetno že napisani v Ljubljani. V istem obdobju je bil na odru *Filharmonične družbe* izveden še *Godalni kvartet* (*Streichquartett*) (*Adagio*)⁸⁸ Jindřicha (Heinricha) Fibyja (1834–1917),⁸⁹ ki je bil v letih 1853–1857 koncertni mojster orkestra ljubljanskega *Stanovskega gledališča*. V Ljubljani je v tem obdobju na komornem področju ustvarjal tudi Theodor Clemens Elze (1830–1895),⁹⁰ ki je od leta 1852 deloval v Ljubljani kot glasbeni učitelj, organist in skladatelj. Napisal je številna vokalna in orkestralna dela, med njegovimi komornimi deli sta znani dve violinski sonati, sonata za violončelo in klavir ter dva godalna kvarteta.⁹¹ Večina njegovih komornih del je bila najverjetneje napisana v Ljubljani, z gotovostjo pa lahko to trdimo le za *Sonato za violončelo in klavir* (*Sonate für Violoncello und Pianoforte*) [op. 37].⁹²

Proti koncu 19. stoletja je začelo na Slovenskem nastajati vse več komornih del za najrazličnejše zasedbe. Ena od bolj priljubljenih je bil duo z violino in klavirjem, za to zasedbo so pisali Carl Heinrich Eulenstein, Ludwig pl. Schachenhofer ter slovenski skladatelji Benjamin Ipavec (1829–1908), Josip Ipavec (1873–1921), Gojmir Krek (1875–1942) in Viktor Parma (1858–1924). Slovenski skladatelji so svoja violinska dela večinoma napisali v mladostniških letih oz. v študijskem obdobju na tujem in predstavljajo najzgodnejše skladateljske poskuse, zato so tako oblikovno kot harmonsko napisana še precej okorno. Eno

prvih takih violinskih del, *Divertissement brillant*, je leta 1878 napisal Viktor Parma. Pozneje je napisal še *Rêvêrie pour Violin avec accompagnement de Piano*, ki ga je leta 1901 poslal v *Nove akorde*, vendar ga ti niso nikoli objavili. Violinskega skladateljskega področja se je zelo skromno dotaknil tudi Benjamin Ipavec, ki je napisal *Menuet za dve violini (Menuett für 2 Violinen)*, čas in kraj nastanka tega dela pa nista znana. Za prve skladateljske poskuse je zasedbo violine in klavirja leta 1882 izbral tudi Gojmir Krek, ki je s sedmimi leti napisal *Impromptu (Morceau de Salon pour Violon avec accompagnement de Piano)*.⁹³ Sam je delo komentiral kot »nekaj grozovitega, naravnost grozovitega«. ⁹⁴ *Impromptu* je bil natisnjen v Gradcu, en izvod pa je Krekov brat poslal skladatelju Janku Lebanu, ki naj bi se o kompoziciji bolj za vzpodbudo »priznalno izjavil«. Poleg tega dela je Krek napisal še dve violinski deli: *Scherzino za violino in klavir (Scherzino für Viol. u. Klavir)*, op. 1, št. 2, ki je nastal leta 1896, in *Cavatino*, ki je nastala leta 1898. Skladanju za violino se je v mladosti posvetil tudi Josip Ipavec. Njegovo prvo tovrstno delo – *Nachtbilder (Nočne slike)* – je predigra za violino in klavir. Napisal jo je okoli leta 1889, ko je bil gojenec gimnazije pri benediktincih v Sv. Pavlu na Koroškem. Poleg tega je leta 1891 v Celju napisal še *Mali preludij za violino s spremljavo harmonija (Kleines Preludium für eine Violine mit Harmoniumbegleitung)* ter druga dela, kot so: *Fantazija za violino in klavir*, *Menuet za violino in klavir (Menuett für Violine mit Klavierbegleitung)*, *Moderato* in *Podoknico*. Vsa omenjena dela slovenskih skladateljev so napisana v salonskem duhu, njihove avtografe oz. zgodnejše tiske pa hrani *Narodna in univerzitetna knjižnica* v Ljubljani.

Od vseh violinskih del, ki so nastala še v 19. stoletju na Slovenskem, je bila zagotovo izvedena le skladba *Abschied (Slovo)* slavnega glasbenika Carla Heinricha Eulensteina (1802–1890),⁹⁵ ki je upokojenska leta preživel v Celju. Skladba je bila leta 1883 izvedena na odru celjskega *Glasbenega društva*,⁹⁶ poleg omenjenega dela pa je Eulenstein napisal še nekaj drugih violinskih del,⁹⁷ ki so najbrž prav tako nastala v Celju, natisnjena pa so bila v založbi *Zumsteeg* iz Stuttgarta.⁹⁸ Lahkotnejša violinska dela sta na koncu 19. in na začetku 20. stoletja napisala še Ludwig pl. Schachenhofer in Adolf Binder. Prvi je kot učitelj violine in klavirja ter kot vodja orkestra deloval na Ptuju, v Mariboru in v Celju. Njegova violinska dela ter skladba za klavir štiriročno so izšli pri založbah *P. J. Tonger* iz Kölna in *Rörich* z Dunaja.⁹⁹ Adolf Binder¹⁰⁰ pa je kot violinski učitelj in izvajalec na

številnih koncertih od leta 1884 deloval na šoli *Filharmonične družbe* v Mariboru, kjer je v založbi *Tischler* izšla njegova *Romanca za violino in klavir (Romanze für Violine mit Pianoforte) op. 4*.¹⁰¹

Na začetku 20. stoletja je od slovenskih skladateljev edino Risto Savin (pravo ime Friderik Širca, 1859–1948) pisal violinska dela, ki so že bila primerna za koncertno rabo. Zložil je šest skladb za violino in klavir, dve od teh sta priredbi lastnih orkestralnih del.¹⁰² Njegova prva violinska kompozicija z naslovom *Allegretto grazioso za gosli in klavir*, op. 16, je nastala leta 1901, nekje med Dunajskim Novim mestom (Wiener Neustadt) in Prago. Skladba je bila natisnjena šele leta 1954 v zbirki *Štiri skladbe za violino in klavir*.¹⁰³ Leta 1905 je Savin napisal svoje najvidnejše in najbolj izvajano violinsko delo *Dva intermezza za gosli in klavir*, op. 14, ki ju je leta 1925 v Celju izvedel Ivan Karlo Sancin. Zelo verjetno je, da je šlo za praizvedbi, saj je kritik zapisal: »Navdušeno je sprejelo občinstvo oba R. Savinova Intermezza, ki sta dosegla na Sancinovih goslih popoln uspeh«. ¹⁰⁴ Cvetko je o Savinovih intermezzih zapisal: »[...] v ta dva je vnesel mnogo občutja, ju gradil na osnovi modernih oblikovalnih načel in jima vliv povsem novo zvočnost.«¹⁰⁵ Tisk je z violinskimi oznakami opremil Karlo Rupel, ki je oba intermezza izvedel v Žalcu in v Celju leta 1949.¹⁰⁶

Kot zadnje izvirno Savinovo violinsko delo je leta 1919 nastala *Balada v Desduru za violino in klavir*, op. 21, ki jo je leta 1920 izvedel Karel Jeraj.¹⁰⁷ Poleg izvirnih violinskih del je Savin za violino in klavir priredil še dve lastni orkestralni skladbi. Že v zgodnjih študijskih letih (najverjetneje leta 1894) je napisal orkestralno *Serenado*, op. 4, ki je bila njegov zgodnejši orkestralni poskus. Oktobra 1906 je omenjeno *Serenado* najprej priredil za klavir, pozneje (novembra 1906) tudi za violino. Iz obeh omenjenih priredb je razvidno, da je na osnovi linij oboj, klarinetov in flavt nastala klavirska priredba, na podlagi katere je nato oblikoval še violinsko. Druga priredba za violino in klavir z naslovom *Andante* je nastala iz mimične igre *Plesna legendica*, op. 19, ki jo je Savin napisal med vojno, leta 1918 v Leobnu. Prvič je bila izvedena februarja leta 1922 na odru ljubljanske Opere, vendar ni uspela. Odtlej *Plesna legendica* ni bila več izvedena, zato jo je Savin oživil s priredbo za violino in klavir z naslovom *Andante*, ki je zasnovan na drugi sliki baleta.

Proti koncu 19. stoletja so poleg omenjenih violinskih del na Slovenskem začela nastajati dela za večje komorne zasedbe, kot so klavirski trio, godalni

kvartet, godalni in klavirski kvintet ter nekatere druge zasedbe tria. Med najzgodnejšimi tovrstnimi komornimi deli je leta 1878 nastal godalni kvintet *Spo-minčice* in leta 1891 še *Klavirski kvintet za klavir, dvoje gosli, violo in čelo* Antona Stöckla (1850–1902). Prvi klavirski trio z naslovom *Anina četvorka (Annen Quadrille)* je napisal Benjamin Ipavec, ki ga je posvetil svoji ženi. V zasebnem pismu ga je leta 1886 pohvalil pesnik, pisatelj in dramaturg Robert Hamerling, ki ga je označil za »pravi biser«. ¹⁰⁸ Ipavčev trio je izrazito plesnega značaja, zato je precej verjetno, da je bil napisan za katerega od graških zdravniških plesov. Poleg Ipavca je v poznem 19. stoletju dva klavirska tria napisal še Risto Savin. Svoj prvi štiristavčni *Trio v d-molu za klavir, violino in violončelo (Trio in D-moll für Pianoforte, Violine und Violoncello)* je najverjetneje napisal leta 1893 v času študija pri Robertu Fuchsu na Dunaju. Prvotno ga je označil kot op. 1, pozneje kot op. 0 in ga izključil s seznama lastnih skladb, kar nakazuje na to, da je verjetno šlo za študijsko delo, ki je leta 1951 izšlo v samozaložbi njegove soproge Olge Širce. Svoj drugi, tristavčni *Trio v g-molu za violino, violončelo in klavir (G-moll trio für Violine, Cello und Clavier)* pa je najverjetneje napisal leta 1894 in ga je že vključil na seznam svojih skladb. ¹⁰⁹ Oblikovno, harmonsko in tematsko se ta ne oddaljuje od običajnih skladateljskih postopov 19. stoletja. Poleg Ipavca in Savina je v poznem 19. stoletju skladbo za klavirski trio z naslovom *Fantazija za violino, violončelo in klavir (Phantasiestück für Violine, Cello und Clavier)*, op. 41 prispeval še Adolf Binder, ki je napisal tudi skladbe za drugačne zasedbe triov: godalni trio, trio za dve violini in violončelo ter trio za violino, violo in harmonij. Omenjeni triji so nastali v Mariboru, nekateri so bili natisnjeni v založbah *Karl Simon* v Berlinu ter *Alfred Otto* v Badnu pri Dunaju.

V poznem 19. stoletju so nastali tudi prvi godalni kvarteti slovenskih skladateljev, od katerih sta se ohranila le godalna kvarteta Frana Koruna Koželjskega (1868–1935), in sicer: *Reverie za godalni kvartet (Reverie pro Streichquartet)* iz leta 1892 in *Iz domovine parafraza na slovanske pesmi za godala (Aus der Heimath Paraphrase über slavische Lieder für Streichinstrumente)* iz leta 1898, ki ju hrani *Narodna in univerzitetna knjižnica* v Ljubljani. Pred letom 1895 je *Godalni kvartet* napisal tudi Risto Savin, ki ga omenja bratu Josipu v pismu z dne 28. marca 1895. ¹¹⁰ Podobno svoj *Godalni kvartet* v spominih omenja tudi Fran Serafin Vilhar (1852–1928). S konca 19. stoletja so se v *Narodni in univerzitetni knjižnici* v Ljubljani ohranila tudi dela za dva klavirja oz. za klavir štiriročno. Leta 1880

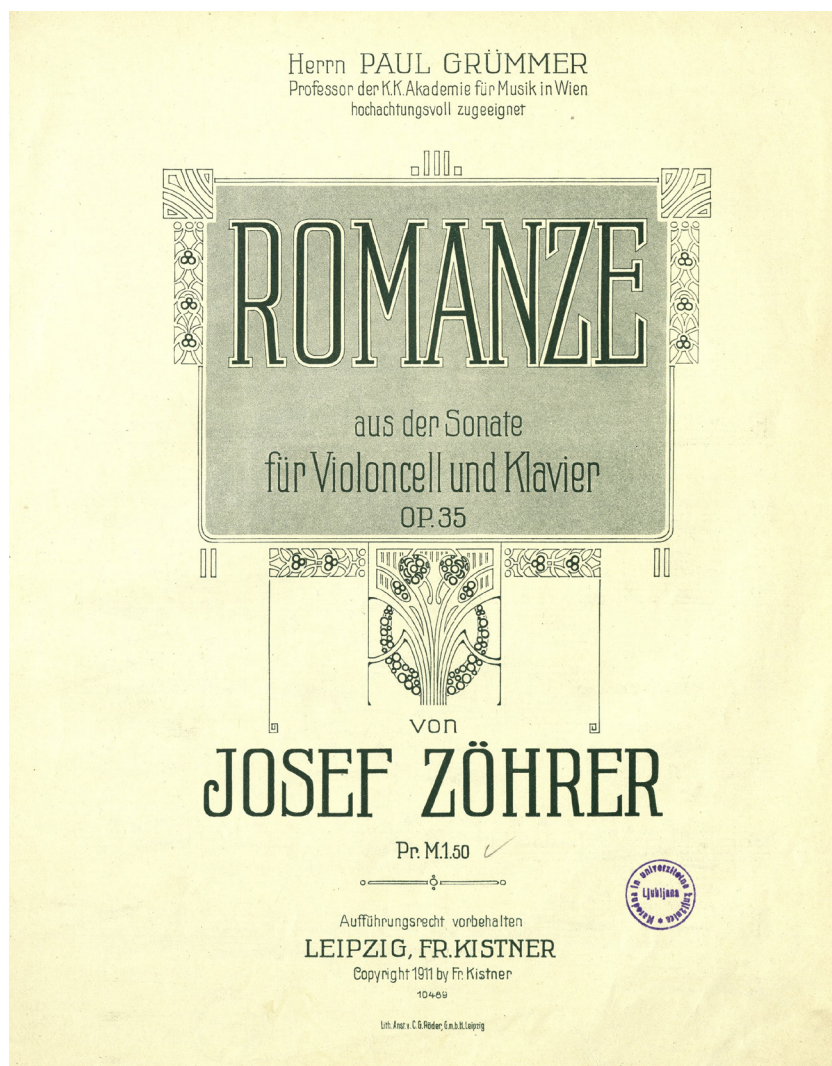

SLIKA 15.4 Adolf Binder, *Romanze für Violine mit Clavierbegleitung*. Maribor: Tischler, b.l., naslovnica (Univerzitetna knjižnica, Gradec [Universitätsbibliothek Graz]).

je v založbi *Glasbene matice* izšla *Koncertna kadrilja za dva glasovirja* (*Concert Quadrille für zwei Claviere*) Benjamina Ipavca, v rokopisu pa sta se ohranila *Rondo za klavir 4-ročno* in *Sonata za klavir štiriročno* (*Sonate für Piano-Forte für 4 Händen*) Leopolda Cveka (1814–1896).

Na začetku 20. stoletja so v *Novih akordih* začela izhajati številna glasbena dela, med katerimi je bilo le nekaj komornih del. Poleg Zikmunda Poláška (1877–1933)¹¹¹ in Josefa Vedrala,¹¹² ki sta prispevala vsak po eno komorno delo, se je skladanju komorne glasbe resneje posvetil njun rojak Josef Procházka (1874–1956), ki je bil v letih 1898–1908 učitelj klavirja na šoli *Glasbene matice* v Ljubljani. V *Novi akordih* so na začetku 20. stoletja izšle tri njegove violinske skladbe, ki so nastale še na Češkem. *Balado za violino in klavir* (*Balado pro housle a klavír*),¹¹³ ki je leta 1902 izšla pri ljubljanski založbi *Schwentner*, pa je Procházka napisal v Ljubljani leta 1898. Iste leta je na odru *Glasbene matice* z violončelistom Julijem Junkom izvedel *Serenato za violončelo in klavir*.¹¹⁴ Do konca prve svetovne vojne so na Slovenskem začela nastajati številna violinska dela, v okviru katerih so se pojavile prve violinske sonate skladateljev Stanka Premrla (1880–1965), Emila Adamiča (1877–1936), Vasilija Mirka (1884–1962), Ivana Karla Sancina, Antona Foersterja (1837–1926), Josefa Zöhrrerja in nekaterih drugih. Od omenjenih del vemo le za (krstno) izvedbo *Sonate za klavir in violino* (*Sonate für Klavier und Violine*), op. 30¹¹⁵ Josefa Zöhrrerja,¹¹⁶ ki je od leta 1865 deloval na šoli *Filharmonične družbe* in bil dolga leta njena osrednja osebnost. Koncertiral je solistično in v različnih komornih zasedbah, deloval je tudi kot pedagog in skladatelj. V letih 1910–1915 so bila na odru *Filharmonične družbe* izvedena številna njegova komorna dela: *Sonata za violo* (*Violasonate*) [F-dur],¹¹⁷ op. 31 (prvič v Ljubljani), *Godalni kvartet* (*Streichquartett*) [v c-molu], op. 33 (krstna izvedba),¹¹⁸ *Sonata za violončelo* (*Cellosonate*) (Romanze),¹¹⁹ *Kvintet za klavir, dve violini in violončelo* (*Quintette für Klavier, zwei Violinen und Violoncell*) [v d-molu, op. 36]¹²⁰ in *Sekstet za godalne instrumente* (*Sextett für Streichinstrumente*), op. 39 (krstna izvedba).¹²¹ Poleg teh del je napisal še *Erinnerungen za klavir štiriročno*, ki jih hrani *Narodna in univerzitetna knjižnica* v Ljubljani.¹²²

Številna violinska dela je v Celju v letih 1904–1916 napisal Oskar Friedrich Rieding (1846–1916),¹²³ ki se je v Celju najbrž upokojil. Njegova violinska dela so večinoma izšla v založbi *Bosworth* in se še danes izvajajo po vsem svetu. Štiri koncertne miniature za violino in klavir spadajo v skladateljev poznejši opus, ki

SLIKA 15,5 Josef Zöhrer, *Romanze aus der Sonate für Violoncell und Klavier*. Leipzig: Kistner, 1911. Naslovnica (dlib).

je nastajal v Celju pred prvo svetovno vojno. Za razliko od njegove slavne serije »lahkih« in melodičnih koncertov in koncertinov, napisane za mlajše violiniste, so njegove miniature danes povsem neznane. Namenjene so bile zrelejším izvajalcem, na kar nakazujejo posamezni naslovi: *Nežnost (Tendresse)*, *Priznanje*

(*L'Aveu*), *Odhod* (*Le Départ*) in *Poželenje* (*Désir ardent*). Prve tri skladbe – *Nežnost* (op. 37), *Priznanje* (op. 38), *Odhod* (op. 40) – so izšle med letoma 1910 in 1912 pri založbi *Bosworth* v Leipzigu, četrta skladba, *Poželenje* (op. 41), posvečena Riedingovi celjski učenki Elisabeth Matič (1896–?), pa leta 1913 pri založbi *Nador Kálmán* v Budimpešti. Čeprav izvedbe pričujočih štirih skladb za violino in klavir, ki so značilne miniature 19. stoletja, niso dokumentirane, jih je kljub temu v Celju že pred njihovim izidom najverjetneje izvajala prav njegova omejena učenka. V izrazito spevnih in ekspresivnih miniataturah je skladatelju skozi violinsko kantileno uspelo ujeti čustveno razpoloženje ljubezenskih doživetij. V zadnjih treh skladbah izrazito liričnega značaja pa se je izpovedno izrazil v svojem značilnem melodičnem slogu.

Poleg violinskih del so v obdobju prve svetovne vojne začela nastajati tudi prva vidnejša dela za violončelo in klavir. Leta 1914 je bila v Celju izvedena *Sonata za violončelo in klavir v d-molu* (*Sonate für Violoncello und Klavier in D-moll*), ki jo je napisal dr. Anton Rojic (1872–1951). Časnik *Deutsche Wacht* je o njem zapisal, da je skladatelju uspelo ustvariti delo, ki bi se lahko s svojo mirno širino, bogato melodiko, barvno bogato polifonijo in virtuožno obdelavo obeh instrumentov postavilo ob bok pomembnejšim delom tovrstne literaturre.¹²⁴ Poleg Rojica je *Sonata za čelo in klavir*, op. 22¹²⁵ leta 1920 napisal še Risto Savin, *Andante cantabile* in *Elegijo* za violončelo in klavir pa je v Mariboru napisal Emerik Beran (1868–1940) s Češkega. V letih 1898–1926 je deloval kot učitelj na šoli *Glasbene matice* v Mariboru, pozneje kot profesor violončela na ljubljanskem konservatoriju. *Univerzitetna knjižnica Maribor* hrani poleg omejenih del še nekatera druga njegova komorna dela za godalni kvartet, kvintet in septet, dela za trobilne zasedbe ter za violino in klavir, ki so večinoma nastala še na Češkem.

Poleg številnih violinskih del in nekaterih drugih redkeje zastopanih komornih zasedb so se skladatelji na začetku 20. stoletja na komornem področju posvečali predvsem skladanju godalnih kvartetov. Okoli leta 1907 je *Godalni kvartet*, op. 3 napisal Saša Šantel (1883–1945), ki ga je pozneje predelal v *Scherzo za violino in klavir*. V letih 1907–1908 je najbrž kot študijsko delo v času študija na Dunaju nastal godalni kvartet Stanka Premrla. Leta 1914 je kvartet *Pot po domu* napisal Vasilij Mirk, med zgodnejša dela Lucijana Marije Škerjanca (1900–1973) pa se uvrščata *Godalni kvartet* v C-duru (1917) in *Godalni kvartet* v D-duru

(1921). Po koncu prve svetovne vojne se je skladateljsko delo na področju komorne glasbe zelo razširilo, nastajati so začela številna dela za najrazličnejše komorne zasedbe.

S slovenskim glasbenim prostorom so bili posredno povezani tudi na Slovenskem rojeni skladatelji (slovenskega in neslovenskega rodu), ki so s svojo poklicno potjo nadaljevali na tujem in tako niso imeli večjega vpliva na nadaljnji glasbeni razvoj v domovini. Eden takih je bil zagotovo Franc Pollini (1762–1846),¹²⁶ rojen v Ljubljani, ki jo je še v mladosti zapustil in se ustalil v Italiji. Bil je plodovit skladatelj, večinoma je pisal klavirska dela in opere. Med komornimi deli je napisal dela za violino in klavir ter različne due s harfo. V mladosti je slovensko ozemlje zapustil tudi Jakob Lorber (1800–1864), ki je znan predvsem kot pridigar.¹²⁷ Rojen je bil v Kaniži na Štajerskem, do leta 1824 se je šolal v Mariboru, pozneje pa se je preselil v Gradec, kjer je solistično koncertiral in zasebno poučeval tamkajšnje meščanske otroke. Napisal je dve deli za violino in klavir, *Des Gatten Klage* (*Moževa tožba*) in *Andante grazioso*, ter dva godalna kvarteta. Delo *Des Gatten Klage* je izšlo v založbi *Lorber-Verlag*, nekatera njegova dela hrani *Društvo prijateljev glasbe* na Dunaju (*Gesellschaft der Musikfreunde*). Med najbolj plodovite skladatelje na področju komorne glasbe spada Jurij Mihevc (1805–1882). Šolal se je v Ljubljani, pozneje je odšel na Dunaj, kjer je študiral pravo, ta študij opustil ter se posvetil glasbi. Na Dunaju je živel do leta 1846, ko se je preselil v Pariz in Mennecy, kjer je ostal vse do svoje smrti. Veliko se je gibal po meščanskih salonih, zadnja leta svojega življenja pa živel izključno od podpore mecenov.¹²⁸ Temu primerno njegov skladateljski opus vsebuje številna komorna dela, med katerimi najpomembnejše mesto zasedajo dela za klavir štiriročno, nekaj je del za violino in klavir, pa tudi za redkeje zastopane instrumentalne zasedbe. Med temi skladatelji se je v svetu zagotovo najbolj proslavil Hugo Wolf (1860–1903), ki je bil rojen v Slovenj Gradcu. Šolal se je v Mariboru, Gradcu in nazadnje na dunajskem konservatoriju. Večino svojega življenja je preživel na Dunaju, kjer je napisal večino svojih del. Najvidnejše mesto v njegovem skladateljskem opusu zasedajo vokalna dela, napisal pa je tudi nekaj komornih: štiri skladbe za godalni kvartet, eno za klavirski kvintet, sonato za violino in klavir ter eno za klavir štiriročno. Večina se jih je v rokopisih ohranila v *Avstrijski narodni knjižnici* (*Österreichische Nationalbibliothek*) ter v *Dunajskem mestnem in deželnem arhivu* (*Wiener Stadt- und Landesarchiv*) na Dunaju.

V prvi polovici 19. stoletja so na področju komorne glasbe na Slovenskem torej ustvarjali predvsem skladatelji, ki so na Slovensko prišli od drugod, večinoma s Češkega. Številna tovrstna dela poznamo iz koncertnih sporedov *Filharmonične družbe* v Ljubljani, zaradi pogostih neobičajnih zasedb teh skladb pa lahko sklepamo, da so mnoga nastala prav za njene koncertne potrebe glede na takratno trenutno izvajalsko razpoložljivost in potrebe. Proti koncu 19. stoletja so začela nastajati številna bolj salonsko obarvana violinska dela, pa tudi dela za večje komorne zasedbe, kot so: klavirski trio, godalni kvartet, godalni in klavirski kvintet, pa tudi dela za klavir štiroročno in dva klavirja. Na začetku 20. stoletja so v največjem številu še vedno nastajala krajša violinska dela, pojavljati pa so se začele tudi prve sonate za violino in klavir. Poleg omenjenih del je v tem obdobju nastalo tudi nekaj godalnih kvartetov, del za violončelo in klavir ter del za redkeje zastopane zasedbe.

Večina omenjenih skladb slovenskih skladateljev poznega 19. stoletja in začetka 20. stoletja ni bila nikoli natisnjena niti o njihovih izvedbah ne poročajo danes dostopni viri, čeprav je zelo verjetno, da so bile nekatere izvedene v okviru zasebnih glasbenih krogov oz. ljubiteljev glasbe. Razloge, zakaj komorna dela slovenskih skladateljev v glasbenem prostoru na Slovenskem niso bila bolj zastopana, lahko iščemo predvsem v pomanjkanju izvajalcev ter naklonjenosti slovenskega občinstva vokalni glasbi, s katero se je utrjevala in »promovirala« slovenska beseda. To so bili tudi razlogi, da je bilo v *Novih akordih* v letih 1901–1914 objavljenih le dvanajst komornih del, saj je moral urednik upoštevati tudi »reprodukcijske možnosti slovenskega prostora ter želje občinstva«. ¹²⁹ Od dvanajstih komornih del, ki so bila objavljena v *Novih akordih*, jih je bilo osem za violino in klavir, eno za kvartet violin, dve za klavir štiroročno ter eno za harmonij in klavir. ¹³⁰ Komorna dela priseljencev so bila predvsem v 19. stoletju veliko bolj vpeta v slovenski glasbeni prostor kot komorna dela slovenskih skladateljev. Priseljenci so svoja dela pogosto pisali prav za potrebe izvajanja na internih glasbenih večerih, zato večino teh del poznamo le iz koncertnih sporedov raznih glasbenih društev in ne moremo soditi o njihovi kakovosti. Podobno kot slovenski skladatelji so tudi priseljeni skladatelji pisali večinoma dela za violino in klavir, občutno manj pa dela za godalni kvartet, violončelo in klavir ter za večje komorne zasedbe. Vsesplošna prevlada violinskih del je odraz takratne razpoložljivosti instrumentalnih izvajalcev. V 19. stoletju

je imela večina glasbenih šol in društev za potrebe poučevanja instrumentov med učitelji le pianiste in violiniste. Po koncu prve svetovne vojne je slovensko glasbeno okolje postajalo komorni glasbi vse bolj naklonjeno, v soodvisnosti s komornim poustvarjanjem pa so začela nastajati številčnejša komorna dela slovenskih skladateljev.

OPOMBE

- 1 Pomen besede »komorna glasba« se je skozi 19. stoletje postopoma spreminjal. Na začetku stoletja je bila pod tem pojmom mišljena glasba, ki se je izvajala v zasebnih krogih na dvoru, po drugi strani pa je izraz označeval tudi t. i. dvorne koncerte, namenjene poslušalcem, ki z dvorom sicer niso bili povezani. Na začetku 19. stoletja sta pod komorno glasbo spadala tudi koncert (it. *concerto*) in simfonija. Šele ob koncu stoletja je izraz pomenil predvsem instrumentalno glasbo, ki je bila namenjena manjšim sestavam in se je izvajala tako v zasebnih kot javnih prostorih. Gl. Stephen E. Hefling, ur., »Preface,« v: *Nineteenth-Century Chamber Music* (New York: Schirmer Books, 1998), vii; Heinrich Christoph Koch, »Kammermusik,« v: *Musikalisches Lexikon* (Frankfurt am Main: August Hermann der Jüngere, 1802), 820–822; Christina Bashford, »Chamber music,« v: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, ur. Stanley Sadie, zv. 5 (London: Macmillan Publishers Limited, 2001), 434.
- 2 Bashford, »Chamber music«, 434.
- 3 Nav. delo, 442–444.
- 4 John Herschel Baron, *Intimate Music: A History of the Idea of Chamber Music* (Hillsdale: Pendragon Press, 1998), 209–210.
- 5 Bashford, »Chamber music«, 440–442.
- 6 Slovenski izraz »komorna glasba« izvira iz besede *kômor*, ki pomeni »manjši zaprt prostor« in je bila prevzeta iz hrvaške in srbske besede *kòmora*, ta pa v enakem pomenu iz grške besede *kamára* (obokana soba). Izraz »komoren« se je v slovenskem prostoru in jeziku vsaj v tiskani obliki pojavil relativno pozno, pravzaprav šele takrat, ko so se na področju komorne glasbe v slovenskih glasbenih krogih začela prva vidnejša ustvarjalna in poustvarjalna prizadevanja. Pomensko se je pridevnik »komoren« sprva nanašal na dvor, zato izraz »komorni umetnik« ni pomenil izvajalca komorne glasbe v današnjem pomenu besede, pač pa izvajalca na dvoru. Na koncu 19. stoletja sta bila na Slovenskem v uporabi izraza »kamorna« in »komorna« glasba ter sta večinoma že imela današnji pomen, simfonija pa je bila še na začetku 20. stoletja del komorne glasbe. Izraz »komorna glasba« je dobil današnji pomen najpozneje v 30. letih 20. stoletja, saj Dušan Sancin (1902–1973) v svojem *Glasbenem besednjaku* iz leta 1933 h komorni glasbi prišteva »klavirske sonate, sonate za violino, čelo itd. s klavirsko spremljavo, kvintete, kvartete, trio itd.«. Nadalje navaja, da »h komorni glasbi spada vsa resna glasba, ki ni pisana za veliki orkester ali zbor«. Gl. Marko Snoj, »kômor,« v: *Slovenski etimološki slovar* (Ljubljana: Modrijan založba, 2009), 298; Andrej Rijavec, »K vprašanju formiranja slovenske komorne glasbe: dileme nastanka nekega žanra,« *Muzikološki zbornik* 17, št. 2 (1981): 136; »Dopisi,« *Kmetijske in rokodelske novice*, 22. april 1863, 126. Gl. »Razne reči,« *Cerkveni glasbenik* 1 (1895): 8; Vladimir Foerster, »'Glasbene Maticе' koncerti in glasbeni večeri,« *Ljubljanski zvon* 17, št. 6 (1897): 281; Dušan Sancin, *Glasbeni besednjak* (Celje: Mohorjeva tiskarna v Celju, 1933), 17.

- 7 Leta 1794 so se zbrali štirje glasbeni diletanti – dimnikarski mojster in diletantski violončelist v kapeli škofa Brigida Karel Moos (1765–1799), zdravnik in violist Karl Bernhard Kogl (1763–1839), blagajnik gradbene direkcije in violinist Josef Jellemnitzky ter violinist stolne kapele Josef Flikschuh – in ustanovili godalni kvartet, ki je kmalu prerasel v *Filharmonično družbo*. Gl. Primož Kuret, *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919: kronika ljubljanskega glasbenega življenja v stoletju meščanov in revolucij* (Ljubljana: Nova revija, 2005), 19.
- 8 Med godalnimi kvarteti so zastopani še naslednji skladatelji: Anton Ferdinand Titz, Andreas Lidl, Pietro Cambini, Carl Andrea Oltolina, Franz Alexander Pössinger in Giovanni Felice Mosel. Gl. »Musicalien-Catalog der Philharmonischen Gesellschaft in Laibach. Zum Gebrauche für auswärtige Herren Mitglieder dieser Gesellschaft«. Arhiv Filharmonične družbe. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 9 Med darovalci so bili Ferdinand grof Porzia, Franz Dussik, Friedrich Wilhelm, Wolfgang Schmitt, Georg Licht, Christoph Bonomo, Gregor Vitschitsch idr. Gl. Sara Železnik, *Repertoarne smernice Filharmonične družbe v Ljubljani: katalogi muzikalij Filharmonične družbe* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2014), 12.
- 10 Karl Caspar Anton Zappe se je rodil 8. decembra 1837 v Linzu. Njegov oče, Karl Joseph Zappe (1812–1871), je študiral violino na praškem konservatoriju v razredu F. W. Pixisa in bil pozneje pomembna glasbena osebnost v Linzu. Zappe, ml., se je izobraževal na glasbeni šoli *Musikvereina* v Linzu, pozneje je bil prvi violinist orkestra tamkajšnjega gledališča, v letih 1855–1859 je deloval v orkestru gledališča v Josefstadtu na Dunaju. Kot cerkveni glasbenik je deloval po različnih cerkvah na Dunaju. V letih 1860–1871 je bil orkestrski direktor *Stanovskega gledališča* in violinski pedagog na šoli *Filharmonične družbe*, od leta 1861 violinski pedagog na *Glasbeni šoli C. kr. vzorčne glavne šole* v Ljubljani. Leta 1871 je v Linzu nasledil pokojnega očeta. Umrl je 1. julija 1890 v Linzu. Gl. Christian Glanz, »Familie Zappe,« v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger (Wien: Österreichischen akademie der Wissenschaften, 2006), 2715; Matrika učencev praškega konservatorija (hrani: *Archiv hlavního města Prahy*); Cvetko Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem, zv. 1* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992), 45, 64.
- 11 Omenjeni glasbeniki so izvedli naslednje godalne kvartete: *Godalni kvartet*, op. 75 v C-duru J. Haydna, *Godalni kvartet*, op. 16 v g-molu W. H. Veita in *Godalni kvartet*, op. 18 v c-molu L. van Beethovna. Gl. »Musik,« *Laibacher Zeitung*, 4. december 1861, 1113–1114.
- 12 Johann (Hans) Gerstner se je rodil 17. avgusta 1851 v Žlaticah na Češkem Antoniji (rojeni Springer) in Antonu Gerstnerju, ki je bil sodar. Z glasbenim šolanjem je začel pri Carlu Rohmu v Žlaticah. V letih 1864–1870 je študiral violino na *Praškem konservatoriju* v razredu Antonína Bennewitza in Moritza Mildnerja. Leta 1870 je bil član orkestra *Nemškega gledališča* v Pragi in član *Kvarteta Bennewitz*. V Ljubljano je prišel leta 1871, ko je postal orkestrski direktor *Deželnega gledališča*. V letih 1871–1919 je deloval v *Filharmonični družbi* v Ljubljani kot učitelj teorije in violine, od leta 1882 kot vodja njenega komornega združenja, v letih 1914–1919 pa je omenjeno družbo tudi vodil. Poučeval je še na zasebnem učiteljišču pri ljubljanskih uršulinkah (od leta 1908), na cesarskem kraljevem učiteljišču, na nemškem zasebnem ženskem učiteljišču in drugod. Dolga leta je violino poučeval tudi zasebno. Zelo aktiven je bil kot koncertant, tako solistično kot v številnih komornih zasedbah. Umrl je 9. januarja 1939 v Ljubljani. Gl. Rojstna matrika Johanna Gerstnerja (hrani: *Státní oblastní archiv v Plzni*); Classen-Verzeichniß, 1864–1870 (hrani: *Archiv Pražské konservatoře*); Glavni katalog učencev praškega konservatorija, 135 (hrani: *Archiv hlavního města Prahy*); Hans Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini],« v: *Življenje za glasbo*, ur. Jernej Weiss (Maribor: Litera, 2010); Gracian Černušák, »Hans Gerstner,« v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Bohumír Štědroň idr., zv. 1 (Praga: Státní hudební vydavatelství, 1965), 365; Gracian Černušák, »Hans Gerstner,« v: *Pazdírkův hudební*

- slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert (Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírkova v Brně, 1937), 314.
- 13 Gustav Silvestr Moravec se je rodil 31. decembra 1837 v mestu Hlinsko na Češkem. Na šoli *Filharmonične družbe* v Ljubljani je v letih 1866–1914 poučeval violino, klavir in petje. V letih 1871–1892 je poučeval glasbo na ljubljanskem učiteljskišču. Redno je igral v orkestru in kot violist v različnih komornih zasedbah. Umril je leta 1916 na Dunaju. Gl. SOA ZAMRSK, Chrudim 223, N: 1836–1852, fol. 21; Gerstner, »Ljubljana (1871–1939) [spomini]«, 165; Budkovič, *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, 67.
 - 14 Omenjeni glasbeniki so na koncertu izvedli naslednja dela: *Godalni kvartet*, op. 75 v d-molu J. Haydna, *Sonata za violončelo in klavir*, op. 58 F. Mendelssohna Bartholdyja ter *Klavirski trio*, op. 97 L. van Beethovna. Gl. »Der erste Kammermusikabend,« *Laibacher Tagblatt*, 28. december 1874, 1.
 - 15 »Kammerkonzert,« *Laibacher Zeitung*, 7. april 1879, 671; »Kammermusik-Abend,« *Laibacher Zeitung*, 11. april 1879, 703–704; Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 1879. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
 - 16 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi (1882–1918). Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
 - 17 O programu te beseđe poročevalec ne poroča. Gl. »Dopisi,« *Kmetijske in rokodelske novice*, 8. junij 1864, 188.
 - 18 »Beseda v nedeljo,« *Kmetijske in rokodelske novice*, 14. december 1867, 415.
 - 19 Gl. *Imenik udov narodne čitalnice v Ljubljani v začetku leta 1868 se sporočilom preteklega leta* (Ljubljana: Čitalnica ljubljanska, 1868), 12–14.
 - 20 »Nova zvezda,« *Slovenec*, 19. oktober 1875, 3; »Domače novice,« *Slovenec*, 21. oktober 1875, 3.
 - 21 Vitězslav (Viktor, Roman) Moser se je rodil 7. februarja 1864 v Sušicah na Češkem, kjer je dobil prvo violinsko znanje pri Františku Neumannu. Študij violine je nadaljeval zasebno pri Ferdinandu Lachnerju, študij kompozicije pri Zdeňku Fibichu. Od leta 1885 je bil član orkestra *Narodnega gledališča* v Pragi. V letih 1888–1891 je deloval kot učitelj violine na šoli *Glasbene matice* v Ljubljani, v letih 1891–1903 kot učitelj violine na *Hrvaškem glasbenem zavodu* (*Hrvatski glazbeni zavod*) v Zagrebu. V letih 1903–1912 je deloval kot violinski pedagog v svojem rojstnem kraju, v letih 1920–1933 pa v Plznu na glasbeni šoli Bedřicha Smetane. Bil je tudi član *Plzenske filharmonije*. Umril je 16. junija 1939 v Plznu. Gl. Vlasta Bokůvková, »2 tvorby Zdeňka Fibicha a jeho soukromého žáka: V Zapadočeském muzeu se vzpomínalo na skladatele Viktorja Romana Moserja,« *Plzeňský deník*, 22. junij 1999, 19; František Židek, *Čeští houslisté tří století* (Praga: Panton, 1979), 117–118; Bohumír Štědroň, »Viktor Roman Moser,« v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušá idr., zv. 2. (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 118.
 - 22 Godalni kvartet je nastopal v zasedbi Vitězslav Moser, Pavel Lozar, Alojzij Žebre in Ivan Pianeckí. Gl. Maruša Zupančič, »Razvoj violinizma na Slovenskem do začetka druge svetovne vojne« (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2011), 146–147.
 - 23 Ignac Orožen, *Celska kronika* (Celje: Julius Jeretin, 1854), 182, 186; Ivanka Zajc Cizelj, »Prva glasbena šola v Celju,« *Celjski zbornik* (1986): 251; Roman Drogenik, »Delo Celjskega glasbenega društva in Narodne čitalnice v Celju« (diplomsko delo, Oddelek za glasbeno pedagogiko Akademije za glasbo v Ljubljani, 1988), 7–10.
 - 24 Drogenik, »Delo Celjskega glasbenega društva«, 10.
 - 25 »Erster Kammermusik-Abend der Cillier Musikvereines,« *Deutsche Wacht*, 10. april 1890, 3.
 - 26 Ludwig pl. Schachenhofer je bil brat Moriza Schachenhoferja. Rodil se je 22. julija 1871 v mestu Scheibss. Violino je študiral na dunajskem konservatoriju v razredu Josepha Hellmesbergerja. Z

- glasbeno potjo je nadaljeval v mestu Borden v Galiciji (današnja Ukrajina). Od tam je odšel na Ptuj, kjer je v letih 1897–1901 poučeval violino in klavir na šoli ptujskega *Glasbenega društva* ter vodil mestno godbo. V šolskem letu 1901/1902 je poučeval na šoli *Filharmonične družbe* v Mariboru, zatem je od leta 1902 vodil orkester celjskega *Glasbenega društva* in na društveni šoli občasno poučeval violino. Nastopal je tudi solistično in v komornih zasedbah. Napisal je številna dela, med katerimi osrednje mesto zasedajo klavirska. Gl. Drogenik, »Delo Celjskega glasbenega društva«, 76; Drago Hasl, *Zgodovina glasbene šole v Ptuj* (Ptuj: [s. n.], 1959), 11; St. Pölten, rk. Diozeze (westliches Niederösterreich), Scheibbs, Sig. 01–10, B: 1. Jan 1854–31. Dez. 1879, fol. 220; ***, »Ludwig Schachenhofner,« *Marburger Zeitung*, 30. januar 1941, 5.
- 27 Moriz Michael Schachenhofner se je rodil 18. septembra 1878 v mestu Scheibbs v Avstriji. Prvi pouk violine je prejel od svojega očeta, Michaela Schachenhofnerja, ki je imel lastno glasbeno šolo. S petnajstimi leti se je vpisal na dunajski konservatorij in ga zaključil z odliko. V letih 1902–1909 je deloval kot učitelj violine in flavte na glasbeni šoli *Glasbenega društva* v Celju. V času svojega delovanja v Celju je bil vodilna osebnost na celjskih glasbenih koncertih, bil je tudi član celjskega *Komornega združenja* (*Kammermusikvereinigung*). Umrli je 24. oktobra 1909 v bolnišnici v Celju. Gl. St. Pölten, rk. Diozeze (westliches Niederösterreich), Scheibbs, Sig. 01–10, B: 1. Jan 1854–31. Dez. 1879, fol. 310; »Moriz Schachenhofner,« *Deutsche Wacht*, 27. oktober 1909, 3–4; »Stadtkapellmeister Moriz Schachenhofner,« *Marburger Zeitung*, 26. oktober 1909, 4; Imenski indeks pokopanih (1907–1918), škatla 8/35; Glavna evidenčna knjiga (1909–1911), škatla 1/6 (hrani *Zgodovinski arhiv Celje*); Zupančič, *Razvoj violinizma na Slovenskem*, 150.
- 28 Drogenik, »Delo Celjskega glasbenega društva«, 38.
- 29 »I. Kammermusikabend der Mitglieder des Musikvereines Cilli,« *Deutsche Wacht*, 9. december 1908, 3.
- 30 Katarina Kraševac, »Glasbeno življenje v Mariboru med leti 1793–1861,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 76, št. 1–2 (2005): 49.
- 31 Kraševac, »Glasbeno življenje v Mariboru«, 46; Bruno Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 78, št. 2–3 (2007): 81.
- 32 *Mestna godba* je bila ustanovljena leta 1855. Gl. Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo«, 89.
- 33 Gre za komorna dela skladateljev J. Haydna, W. A. Mozarta, L. van Beethovna, L. Spohra, F. Schuberta, G. Onslowa, W. B. Moliqeeja idr. Gl. »Erster Jahresbericht des philharmonischen Vereines in Marburg a/D.« Am Schlusse des Vereinsjahres 1881/82, 12–13. Hrani: *Univerzitetna knjižnica Maribor*, Sig. R 10640.
- 34 Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo«, 90.
- 35 Adolf Binder se je rodil 6. marca 1845 v mestu Buškovice pri Žatcu na Češkem. Njegov oče je bil pek in velik ljubitelj glasbe. Glavno šolo je končal v Litoměřicah in se usposobil za učitelja. V letih 1866–1867 je obiskoval orglarsko šolo v Pragi. Učil se je tudi igranja na violino ter se uril v glasbeni teoriji in kompoziciji. Po študiju se je podal v gledališke vode in z igralskimi skupinami gostoval po jugovzhodni Evropi vse do Carigrada. Nekaj časa je deloval v gledališču v Osijeku in tam v plemiških družinah poučeval glasbo. Kot organist in *regens chori* se je ustalil v Helenenthalu pri Badnu blizu Dunaja. Jeseni leta 1884 se je preselil v Maribor in začel delovati na glasbeni šoli *Filharmonične družbe*, kjer je ostal do leta 1901. Bil je tudi plodovit skladatelj. Med njegovimi deli najdemo simfonije, uverture, številna komorna ter druga cerkvena in posvetna dela. Mnoga njegova dela so bila natisnjena in izvedena v Mariboru, Ljubljani, Salzburgu ter po Nemčiji in Švici. Umrli je 13. septembra 1901 v Mariboru. Gl. SOA Litoměřice, Buškovice 077, N: 1835–1851, fol. 77; Karl Gassareck, »Musikdirector Adolf Binder,« *Marburger Zeitung*, 8. oktober in 10. oktober 1901, 1–2; Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo«,

- 91–92; Wolfgang Suppan, »Adolf Binder,« v: *Steirisches Musiklexikon* (Gadec: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 46.
- 36 Hans Rosensteiner se je rodil 1. oktobra 1864 v Badnu pri Dunaju. Glasbeno se je izobraževal na dunajskem konservatoriju in deloval v različnih avstrijskih podeželskih gledališčih. Na šoli mariborske *Filharmonične družbe* je začel delovati leta 1894, leta 1901 je postal njen ravnatelj. Pozneje je deloval kot vodja *Glasbenega društva (Musikverein)* v Gradcu. Umril je 2. septembra 1911. Gl. Wien, rk. Erzdiözese (östl. Niederösterreich und Wien), Baden-St. Stephan, sig. 01–17, Taufbuch, 1. Januar 1864–31. Dezember 1868, fol. 62; Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo«, 99–100.
- 37 Wilhelm Köhler, Johann Gröger, Max Schönherr, Hans Bernkopf idr.
- 38 Med izvajalci komornega repertoarja srečamo tudi *Fitznerjev kvartet* z Dunaja, Godalni kvartet Združenja za komorno glasbo *Filharmonične družbe* v Ljubljani ter različne goste iz Gradca.
- 39 Alfred Klietmann se je rodil 4. novembra 1884 v Linzu. Glasbo je sprva študiral na glasbenem konservatoriju v Dresdnu, pozneje violino na dunajskem konservatoriju v razredu Otakarja Ševčíka ter na *Kraljevi akademski visoki šoli za praktično glasbeno umetnost v Berlinu* pri Josephu Joachimu. Po študiju je deloval kot koncertni mojster v Plaunu na Saškem, v Karlovih Varih na Češkem ter Meranu na Tirolskem. V letih 1907–1917 je deloval kot učitelj violine in klavirja na šoli *Filharmonične družbe* v Mariboru. Kot koncertni mojster je deloval na Dunaju, Stockholmu in Dresdnu, leta 1923 pa je postal vodja *Glasbenega društva (Musikverein)* in *Pevsko društvo Radost (Sängerbund Frohsinn)* v Linzu. Med njegovimi slovenskimi učenci velja izpostaviti Faniko Brandl in dr. Romana Klasinca. Klietmann je umrl 21. februarja 1931 v Linzu. Gl. Wolfgang Suppan, »Alfred Klietmann,« v: *Steirisches Musiklexikon* (Gadec: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009), 354; Elisabeth Th. Hilscher, »Familie Klietmann,« v: *Oesterreichisches Musiklexikon*, ur. Rudolf Flotzinger (Dunaj: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003), 1072.
- 40 Klietmannov godalni kvartet je deloval v zasedbi: Alfred Klietmann, Julius Demmer, Karl Felber in Hans Mascher. Gl. Hartman, »Mariborsko filharmonično društvo«, 111.
- 41 Blaž Fišer je koncertiral na koncertih *Glasbene matice* leta 1888 in leta 1889. Gl. Koncertni spored *Glasbene Matice*, 8. julij 1888; »Koncert,« *Slovenec*, 10. januar 1889, 3; »Koncert g. Blaža Fišerja,« *Slovenec*, 14. januar 1889, 3.
- 42 Foerster, »'Glasbene Matice' koncerti in glasbeni večeri,« 382; »Drugi redni koncert Glasbene matice,« *Dom in svet* 10, št. 6 (1897): 194; Koncertni program *Glasbene matice*, 7. december 1898; »I. redni koncert Glasbene Matice v Ljubljani,« *Dom in svet* 11, št. 24 (1898): 768.
- 43 Koncertni program *Glasbene matice*, 6. januar 1904; Koncertni program *Glasbene matice*, 21. oktober 1913.
- 44 Koncertni program *Glasbene matice*, 4. oktober 1915.
- 45 *Ševčíkov kvartet* je sprva deloval v sestavi: Bohuslav Lhotský, Karel Procházka, Karel Moravec, Bohuslav Váška. Gl. Koncertni spored *Glasbene matice*, 12. november 1906; Koncertni spored *Glasbene matice*, 12. november 1911.
- 46 Gojmir Krek, »Koncerti,« *Novi akordi* 13, št. 1–4 (1914): 3.
- 47 Anton Lajovic, »Komorni večer dne 1. decembra 1909,« *Novi akordi* 9, št. 1 (1910): 2.
- 48 »Šola 'Glasbene Matice',« *Slovenec*, 13. september 1892, 5.
- 49 »Musikverein,« *Pettauer Wochenblatt*, 17. marec 1878, 2; »Tages-Chronik (Musikverein),« *Pettauer Wochenblatt*, 25. avgust 1878, 2.
- 50 Janez Höfler, »Glasbenozgodovinske najdbe 18. in 19. stoletja v Novem mestu,« *Kronika* 15 (1967): 136.

- 51 Tomaž Faganel, »Glasba klasicizma v novomeških arhivih,« v: *500 let kolegiatnega kapitlja v Novem mestu*, ur. Stane Granda (Novo mesto: Dolenjska založba, 1997), 218.
- 52 Höfler, »Glasbenozgodovinske najdbe 18. in 19. stoletja«, 136.
- 53 *Quartete für Flöte, Violin, Viola und Violoncell des p. P. Rafael Klemenčič 1862*. Gl. RISM ID št. 540001022. Hrani: *Frančiškanski samostan v Novem mestu*, Ms. mus. 263.
- 54 P. Rafael Klemenčič se je rodil 27. avgusta 1830 v okolici Novega mesta. V red je vstopil 28. avgusta 1848. Študiral je na Dunaju in leta 1859 prišel v Novo mesto kot gimnazijski profesor. Poučeval je zemljepis in zgodovino, v letih 1868–1875 tudi petje. Bil je profesor, gvardijan, vikar in deifinitor. Umril je 29. junija 1886 v Novem mestu. Gl. Alfonz Furlan, »Pisatelji frančiškanske hrvatsko-kranjske pokrajine sv. Križa,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 21 (1926): 48; Ivan Vrhovec, *Zgodovina Novega mesta* (Ljubljana: Matica slovenska, 1891), 297.
- 55 Darja Frelih, »Glasba 18. in 19. stoletja v ohranjenih rokopisih ljubljanskih Frančiškanov,« *De musica disserenda* 1, št. 1–2 (2005): 62.
- 56 Frelih, »Glasba 18. in 19. stoletja v ohranjenih rokopisih ljubljanskih Frančiškanov«, 64–65.
- 57 *Divertimento al Pianoforte coll' accompagnamento di Violino*. Gl. RISM ID št. 540002928. Hrani: *Minoritski samostan sv. Frančiška v Piranu*, Ms. mus. C–7; *Capriccio per Pianoforte e Violino*. Gl. RISM ID št. 540002943. Hrani: *Minoritski samostan sv. Frančiška v Piranu*, Ms. mus. C–9; *Fantasia per Pianoforte e Violino*. Gl. RISM ID št. 540002944. Hrani: *Minoritski samostan sv. Frančiška v Piranu*, Ms. mus. C–10.
- 58 Notno gradivo je bilo pregledano v naslednjih slovenskih cerkvah in samostanih: knjižnica frančiškanskega samostana in kapiteljska knjižnica v Novem mestu, glasbeni arhiv opatijske cerkve v Celju, glasbeni arhiv ljubljanske in mariborske stolnice, minoritski samostan v Ljubljani in arhiv cerkve Sv. Jurija na Ptujju.
- 59 Marija Jasna Kogoj, *Uršulinke in njihovo vzgojno poslanstvo* (Ljubljana: Družina, 2006), 298.
- 60 Franz (František) Benedikt (Josef) Dussek (Dusík, Dussik, Dusseg, Dusech, Dusseck, Dussig, Duschek, Dusek idr.) se je rodil 22. marca 1765 v Časlavu na Češkem. Šolal se je v cistercijskem samostanu Žďár nad Sázavou in v benediktinskem samostanu Emauzy v Pragi. Po koncu šolanja je služboval pri grofici de Lützwow, s katero je odšel v Italijo in se na Češko ni več vrnil. V gledališčih v Mortari in Benetkah je nastopal kot koncertni mojster. V letih 1786–1790 je služboval kot glasbeni direktor v milanskem gledališču *La Scala*. V letih 1790–1799 je deloval kot organist in violinist v glasbeni kapeli ljubljanske stolnice, zatem v Gorici kot zasebni klavirski učitelj, glasbeni vodja, pianist in violončelist. Po letu 1817 se je za Dusikom porazgubila vsaka sled. V literaturi se pojavlja podatek, da naj bi umrl v Stični, vendar viri tega ne potrjujejo. Gl. Matjaž Barbo, *František Josef Benedikt Dusík* (Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2009), 119.
- 61 *Serenata No. 1*. D dur [vl I, va, vc, ob, 2 cor, B]; *Serenade in B*; *Seren. No. 2* [vl I, vl II, va I, va II, vc, basso, cl, cor I, cor II]; *Seren. No. 3*. D dur [katalog muzikalij *Filharmonične družbe* jo navaja kot:] »Für die gesellsch. Wasserfahrten, mit türk. Musik« [2 vl, va, B, piccolo, 2 fl, 2 ob, 2 cl, fg, 2 cor, 2 clarina, timpany con tamburo].
- 62 [Serenada v Es-duru] (»per 2 V, 2 Va, 1 Vlo, 1 Clto, 1 Cor, 1 Fag. E B.«). Delo je navedeno v glasbenem katalogu *Filharmonične družbe* iz leta 1804 [izgubljeno]. Gl. Barbo, *František Josef Benedikt Dusík*, 97, 115.
- 63 Anton Höller se je rodil okoli leta 1760 v Neukirchnu v Avstriji. Od leta 1800 do svoje smrti je bil organist in *regens chori* v glasbeni kapeli ljubljanske stolnice. Ohranjenih je nekaj njegovih sakralnih kompozicij za štiriglasni zbor ali nekaj solistov z instrumentalno spremljavo. Je tudi avtor komornih

- in koncertnih skladb, znanih le po naslovih. Umrli je 30. oktobra 1826 v Ljubljani. Gl. Jože Sivec, »Anton Höller,« v: *Enciklopedija Slovenije*, ur. Marjan Javornik, zv. 4 (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990), 41.
- 64 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 2. maj 1817. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 65 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 5. december 1817. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 66 Matej Babnik se je rodil 19. septembra 1787 na Dunaju. Njegov učitelj glasbe je bil Pietro Polzelli, podrobnejših podatkov o Babnikovi izobrazbi ni. Poleg oboe naj bi obvladal še petje, orgle, klarinet, klavir, flavto, violino in violi. V začetku februarja leta 1806 se je kot oboist zaposlil v glasbeni kapeli ljubljanske stolnice. Zatem se je preselil v Budimpešto, kjer je v letih 1815–1822 deloval kot učitelj pevske šole tamkajšnje evangeličanske občine in kot dirigent tamkajšnjega *Glasbenega združenja (Pesti Musikai Egyesület)*. Okoli leta 1846 je postal kapelnik peštanske servitske cerkve. Umrli je v Pešti leta 1868. Gl. Tomaž Faganel, »Uvod,« v: *Matej Babnik: Sonate pour le piano-forte avec accompagnement de violon*, ur. Tomaž Faganel, Monumenta artis musicae Sloveniae, Supplementa 1 (Ljubljana: Muzikološki inštitut ZRC SAZU, SAZU, 2008), xi–xiii.
- 67 Tomaž Faganel, »Revizijsko poročilo,« v: *Matej Babnik: Sonate pour le piano-forte avec accompagnement de violon*, ur. Tomaž Faganel, Monumenta artis musicae Sloveniae, Supplementa 1 (Ljubljana: Muzikološki inštitut ZRC SAZU, SAZU, 2008), xiv.
- 68 Cvetko Budkovič, »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875,« *Muzikološki zbornik* 14 (1978): 49–50.
- 69 Joseph Miksch (Josip, Josef Mikš) se je rodil 14. novembra 1778 v kraju Nové Město (Neustadt) na Češkem. Sprva je deloval kot zasebni učitelj za predmete nemške šole in glasbe pri baronu Hallersteinu, nato je bil štiri leta pomočnik v Langenauu. V letih 1806–1814 je v Kranju deloval kot organist, kot učitelj na glavni šoli in francoski gimnaziji. Leta 1814 se je na ljubljanski normalki zaposlil kot učitelj lepopisja in glasbe za učiteljske pripravnike. Leta 1817 je postal ravnatelj na koprski normalki in deželni šolski nadzornik za primorske šole, razen goriških. V prošnjih za mesto učitelja na *Glasbeni šoli C. kr. vzorčne glavne šole* je navedel, da dovršeno igra klavir in orgle, odlično klarinet in fagot, dobro poje in igra na violino. Bil je častni član ljubljanske *Filharmonične družbe*. V Ljubljani je sodeloval pri posvetnih in cerkvenih izvedbah. Napisal je tudi več del: nemške in latinske maše, graduate, ofertorije, *Tantum ergo*, *Te Deum* itd. Gl. Zorko Harej, »Josip Mikš,« v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, ur. Martin Jevnikar, zv. 10 (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1984); Budkovič, »Javna glasbena šola v Ljubljani 1816–1875«, 53.
- 70 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 21. marec 1817. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 71 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 28. september 1821. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 72 Franz (Franciscus) Sokol (Sokoll) se je rodil 27. novembra 1779 v mestu Sadská na Češkem Ferdinandu in Anni Sokol. Šolal se je neznano kje, zatem je bil vojaški trobentač in kapelnik. V letih 1812–1816 je poučeval glasbo v Celovcu, septembra leta 1816 pa je bil med šestnajstimi kandidati izbran za prvega učitelja glasbe na novo ustanovljeni *Glasbeni šoli C. kr. vzorčne glavne šole* v Ljubljani, kjer je ostal do smrti. Sokol je obvladal klavir, orgle in violino, poznal je tudi pihala. V Ljubljani je v okviru koncertov *Filharmonične družbe* solistično nastopal s klarinetom, violončelom in petjem. Sokol je tudi skladal, vendar njegova dela večinoma niso znana. Umrli je 6. februarja 1822 v Ljubljani. Gl. Rojstna matrika Franza Sokola, okrožje Nymburk (Sadska), 6/296. Hrani: *Státní oblastní archiv v Praze*; Mrliška knjiga Franza Sokola, Cerkev Sv. Petra v Ljubljani (1812–1824), sig. 01273, fol. 103. Hrani: *Nadžkofijski arhiv*

- Ljubljana; *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1971), geslo »Franc Sokol(l)«.
- 73 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 2. junij 1821. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 74 Dragotin Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, zv. 2 (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959), 298.
- 75 Caspar (Gašpar, Kašpar, Gašper) Maschek (Mašek, Mascek) se je rodil 6. decembra 1794 v Pragi. Poučeval ga je oče Vincenc Mašek, ki je bil klavirski virtuoz in pedagog. V letih 1811–1815 je na praškem konservatoriju študiral violončelo. Od leta 1812 do leta 1815 je bil kapelnik vojaške godbe 8. divizije češke armade in očetov pomočnik v cerkvi sv. Mikulaša (sv. Nikolaj) v Pragi. Leta 1819 je postal kapelnik v *Stanovskem gledališču* v Gradcu. Leta 1820 je prišel v Ljubljano, kjer je prevzel mesto kapelnika stanovskega gledališča, kmalu pa tudi vodstvo koncertov v okviru *Filharmonične družbe*. Kot pedagog je deloval na *Glasbeni šoli C. kr. vzorčne glavne šole* in na šoli *Filharmonične družbe* v Ljubljani. Napisal je številna dela. Umrl je 13. maja 1873 v Ljubljani. Gl. Glavni katalog učencev praškega konservatorija (hrani: Archiv hlavního města Prahy); Gracian Černušák, »Kašpar Mašek,« v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák idr., zv. 2 (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha, 1965), 62; *Slovenski biografski leksikon*, ur. France Kidrič (Ljubljana: Zadruga gospodarska banka, 1933–1952), geslo »Gašpar Mašek«.
- 76 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 8. junij 1821. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 77 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 12. julij 1821. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 78 Joseph Benesch (Jožef Beneš, Giuseppe Benesch) se je rodil 11. januarja 1795 v mestu Batelov na Moravskem. Prvo glasbeno znanje je dobil od svojega očeta, Matthiasa Benescha (Matěj Beneš; 1757–1852), ki je bil *regens chori* in glasbeni učitelj ter od organista Wenzla Horzalka (1769/74–1835) v Třeštvu. V mestu Potěhy blizu Čáslava se je izučil za učitelja, a se je leta 1814 preselil na Dunaj, kjer je pri Martinu Schlesingerju (1754–1818) zasebno študiral violino. Zatem je postal član glasbene kapele grofa Franza Thaddäusa barona pl. Zinnic[ue] (1760–1832) in leta 1819 s svojim učencem Sigmundom pl. Praunom (1811–1830) odšel na koncertno turnejo. Med turnejo je leta 1820 obiskal tudi Ljubljano, leto pozneje trikrat igral na Ljubljanskem kongresu in se nato za pol leta ustalil v Trstu. Leta 1822 se je priselil v Ljubljano in dobil dovoljenje za zasebno poučevanje. Med letoma 1823 in 1828 je bil orkestrski direktor *Filharmonične družbe*, krajši čas tudi *Stanovskega gledališča*. Od leta 1826 je deloval kot učitelj violine na šoli *Filharmonične družbe* in leta 1828 zapustil Ljubljano ter se vrnil na Dunaj. Leta 1832 je tam postal član prestižne dvorne kapele, dve leti pozneje namestnik orkestrskega direktorja v *Dvornem gledališču (Burgtheater)*. Poleg zasebnega poučevanja je poučeval tudi na *Glasbeni akademiji (Akademie der Tonkunst)* na Dunaju. Poleg številnih violinskih del je na Dunaju napisal tudi dva godalna kvarteta. Umrl je 11. februarja 1873 na Dunaju. Gl. Ferdinand Luib, »Biographische Skizzen hier lebender Compositeure, Virtuosen und Musikalischer Schriftsteller Joseph Benesch,« *Wiener allgemeine Musik-Zeitung* 8, št. 58 (1848): 229–230; Bohumír Štědroň, »Josef Beneš,« v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák idr., zv. 1 (Praga: Státní hudební vydavatelství Praha, 1963), 81–82; Vladimír Helfert, »Josef Beneš,« v: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert, zv. 2 (Brno: Nakladatelství Ol. Pazdírek, 1937), 65; Eman Meliš, »Josef Beneš,« v: *Slovník naučný*, ur. František Rieger, zv. 1 (Praga: Nakladatelství Kober a Markgraf, 1860), 613; »Slovník powěstných jmen (Josef Beneš),« *Květy. Národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slowáky*, 24. september 1835, 387.

- 79 »Tonkunst,« *Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen*, 14. april 1820, 58.
- 80 Maria Rosa Moretti, ur., *La Pagina e l'archeto (Fonti Paganiniane a Genova)* (Genova: Comune di Genova, 2004), 58–59.
- 81 V Glasbeni zbirki *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani so med Beneševimi violinskimi deli ohranjena: *Prémier Concertino pour le Violon avec accompagnement d'Orchestre ou de Quartour*, op. 14; *Variations brillantes sur le Choeur favori de l'Opera: 'Il Crociato' de Meyerbeer pour le Violon avec accompagnement d'Orchestre ou de Quartour ou de Pianoforte*, op. 12; *Grandes Variations sur un thème original pour le Violon avec accompagnement d'Orchestre ou de Quartour*.
- 82 Kuret, *Ljubljanska filharmonična družba: 1794–1919*, 45–46.
- 83 »9 Landler zu Cottillions für's Pianoforte mit Begleitung einer Violine componirt und gewidmet der Flochwohtgebohrnen Baronesse von Billichgratz Sternkreutz Ordensdame von Baron Louis Lazzarini«. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani. Gl. Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti*, 300.
- 84 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 10. november 1854. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 85 Aleš Nagode, »Kamilo Mašek v prostoru in času,« v: *Maškov zbornik*, ur. Edo Škulj (Ljubljana: Družina, 2002), 64.
- 86 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 26. oktober 1855. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 87 Philharmonische Gessellschaft – koncertni programi, 9. januar 1857. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 88 Philharmonische Gesellschaft – koncertni programi, 14. december 1855. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 89 Jindřich (Heinrich) Fiby se je rodil 15. maja 1834 na Dunaju, kjer je končal konservatorij. V letih 1853–1857 je deloval v Ljubljani kot orkestrski direktor in solist *Stanovskega gledališča*, zatem je postal ravnatelj znojemске glasbene šole na Češkem, kjer je deloval 45 let. Večina njegovih skladb je bila pred vojno shranjenih v znojemskem *Glasbenem društvu (Musikverein)*, nekatere koncertne skladbe pa so shranjene v arhivu mestne vojaške glasbe. Umrli je 23. oktobra 1917 v Znojmu. Gl. Tomáš Pšenička, »Obrázky z historie: Kdo byl Heinrich Fiby?,« *Nové znojemské listy* 10. oktober 1997, 6; Jan Tomán, »Hymnus na nekončného–Heinrich Fiby,« *Znojemský týden*, 21. oktober 2002, 14; Jitka Štěpničková, »Nahlédnutí do fondu musejní knihovny: Znovu o knihách a lidech,« *Znojemský region*, 15. marec 1996, 5; Vladimír Helfert, »Heinrich Fiby,« v: *Pazdírkvův hudební slovník naučný*, ur. Gracian Černušák in Vladimír Helfert (Brno: Nákladatelství Ol. Pazdírka v Brně, 1937), 261.
- 90 Theodor Clemens Elze se je rodil 6. septembra 1830 v mestu Oranienbaum v Nemčiji. Prvi pouk violine in klavirja je prejel od očeta. Na leipziškem konservatoriju je študiral klavir (Moscheles in Plaiddy), violino (David, Dreyschock) in kompozicijo (Hauptmann). V Ljubljano se je priselil leta 1852, kjer je deloval kot organist in glasbeni učitelj. Med svojimi kompozicijami je zapustil simfonije, godalne kvartete, klavirske in violinske sonate, vokalna dela itd. Umrli je 10. septembra 1895 v Ljubljani. Pogosto se ga zamenjuje z njegovim bratrancem Theodorjem Ludwigom Elzejem (1823–1900), ki je deloval v Ljubljani od leta 1851 kot pastor protestantske cerkve. Gl. Hermann Mendel, »Theodor Clemens Elze,« v: *Musikalisches Conversations-Lexicon*, ur. Hermann Mendel, zv. 3 (Berlin: Verlag von R. Oppenheim, 1873), 356; »Todesfall,« *Laibacher Zeitung*, 12. september 1895, 1811.
- 91 Mendel, »Theodor Clemens Elze,« 356.

- 92 Na avtografu je na koncu partiture zapisano: »E. 6. Februar 65. zu Laibach«. Gl. RISM ID št. 450105763. Hrani: *Landesbibliothek* v Coburgu v Nemčiji, Ms. mus 774.
- 93 Dragotin Cvetko, *Gojmir Krek*, Znameniti Slovenci (Ljubljana: Partizanska knjiga, 1988), 26, 197.
- 94 Izidor Cankar, »Obiski (iz življenja in delovanja naših umetnikov – Dr. Gojmir Krek)«, *Dom in svet* 24, št. 1 (1911): 442–443.
- 95 Karl (Charles) Eulenstein se je rodil 27. decembra 1802 v Heilbronnu Georgu Heinrichu Eulensteinu (1776–1807) in Johanni Christiani (roj. Winzelburger; 1779–1844). V otroštvu se je učil igranja na violino, pozneje tudi na kitaro in dromljo. Svojo domovino je zapustil ter kot kitarski virtuoz in izvajalec na dromlji deloval v Parizu in v Londonu. Zaradi težav z zobmi je igranje na dromljo opustil in v letih 1834–1845 deloval v angleškem mestu Bath, kjer je poučeval kitaro, concertino in nemški jezik. Leta 1834 se je poročil s Katharino Henriette Sophie Rose (1806–1879) in z družino živel v Heilbronn, Stuttgartu in Günzburgu. Po smrti žene leta 1879 se je naselil pri svoji hčerki v Celju, kjer je živel od obresti svojih prihrankov. V letih 1820–1840 je izdal dvanajst del za kitaro (namenjeno predvsem ljubiteljem), metodično delo za kitaro *A New Practical Method for the Guitar*, nekaj albumov priljubljenih pesmi s spremljavo kitare, due za kitaro in klavir, violino in klavir itd. Umrl je 15. januarja 1890 v Celju. Gl. »Todesfälle«, *Deutsche Wacht*, 16. januar 1890, 3; »Danksagung«, *Deutsche Wacht*, 23. januar 1890, 8; »Ein Virtuose auf der Maultrommel«, *Laibacher Zeitung*, 23. januar 1890, 136; Victor de Pontigny in Paul Sparks, »Eulenstein, Charles«, *Grove Music Online*. 2001; Dostop 19 jun. 2021. <https://www-oxfordmusiconline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000009071>. Karl Eulenstein, *Meine musikalische Laufbahn* (Heilbronn: Stadtarchiv, 2001).
- 96 Delo sta 23. decembra 1883 izvedla Georg Mayer in pianist Schavel. Gl. »Cillier Musikverein«, *Deutsche Wacht*, 13. december 1883, 4; »Mitglieder Concert des Cillier Musikvereines«, *Deutsche Wacht*, 30. december 1883, 7.
- 97 Carl Eulenstein je za violino in klavir napisal naslednja dela: *Abschied* za violino in klavir; *Heimatsklänge für Violine und Pianoforte*; *Album-Blätter für Violine mit Pianoforte*. No. 1 Glückliche Zeit. No. 2. Verlassen. No. 3. Liebeslied No. 4. Abschied; *Album-Blätter für Violine mit Pianoforte* No. 5. Schlummerlied. No. 6. Romanze No. 7 Andacht. No. 8. Serenade.
- 98 »Musik für Pianoforte mit Begleitung«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, oktober 1883, 249–250; »Musik für Pianoforte mit Begleitung«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, december 1884, 338; »Musik für Pianoforte mit Begleitung«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, oktober 1887, 462.
- 99 *Pettauer Anzeiger*, 26. 12. 1909, 2; »Musik für Pianoforte mit Begleitung«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, december 1892, 515–516; »Musik zu Pianoforte zu vier Händen«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, avgust 1890, 320–321.
- 100 Gl. op. 35.
- 101 »Musik für Pianoforte mit Begleitung«, *Hofmeister: Musikalisch-literarischer Monatsbericht*, april 1895, 137.
- 102 Maruša Zupančič, »Violinska dela Rista Savina v okviru violinske ustvarjalnosti na Slovenskem v začetku 20. stoletja«, *De musica disserenda* 4, št. 2 (2010): 71–84.
- 103 Zbirko *Štiri skladbe za violino in klavir* je leta 1958 posnel Albert Dermelj (posnetek hrani arhiv RTV Slovenija). Edina dokumentirana izvedba te skladbe je zabeležena na programskem listu koncerta Vladimira Škerlaka iz leta 1960 v okviru Ristu Savinu posvečenega koncerta *Akademije za glasbo*.
- 104 »Koncert Sancin«, *Nova doba*, 7. november 1925, 2–3.

- 105 Dragotin Cvetko, *Risto Savin: osebnost in delo* (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1949), 66.
- 106 Karlo Rupel je *Dva intermezza za violino in klavir*, op. 14, izvedel 8. oktobra 1949 v Celju in 9. oktobra 1949 v Žalcu. Pozneje ju je izvedel leta 1960 še Ruplov študent, ko je *Akademija za glasbo* priredila koncert Savinovih del. Na *RTV Slovenija* ju je leta 1966 posnel Tomaž Lorenz, ki ju zadnja leta izvaja tudi na svojih koncertih. Poleg njega je Savinova dela izvajal tudi violinist Franci Rizmal.
- 107 »Koncert Thierry–Jeraj–Brezovšek v Celju,« *Nova doba*, 16. november 1920, 3.
- 108 Igor Grdina, »Benjamin Ipavec,« v: *Med domom in svetom*, ur. Igor Grdina (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011), 44.
- 109 Cvetko, *Risto Savin: osebnost in delo*, 24
- 110 Nav. delo, 28.
- 111 Zikmund (Siegmond, Žiga) Polášek se je rodil 26. aprila 1877 v Holešovu na Češkem. Njegov oče, Franz Polášek, je bil vojaški kapelnik. V letih 1892–1895 je Zikmund Polášek obiskoval *Orglarsko šolo* v Brnu, v letih 1895–1899 pa *Praški konservatorij* v razredu Otakarja Ševčíka. V letih 1899–1902 je deloval kot koncertni violinist v Krakovu in tako odslužil obvezni vojaški rok. V letih 1902–1912 je bil član orkestrrov v Lvovu, Varšavi, v *Narodnem gledališču (Národní divadlo)* in *Češki filharmoniji (Česká filharmonie)* v Pragi in deloval kot učitelj violine na *Koroški glasbeni šoli (Musikschule für Kärnten)* v Celovcu ter v letih 1910–1912 na *Glasbeni matici* v Kranju. Od leta 1912 do smrti je bil ravnatelj glasbene šole v Slanem na Češkem, kjer je umrl 2. junija 1933. Gl. Glavni katalog učencev praškega konservatorija. Hrani: *Archiv hlavního města Prahy*; Miroslav Jaroč, »Zikmund Polášek: ohlédnutí za výraznými postavami slánského kulturního života v první polovině dvacátého století,« *Slanský obzor* 5 (1997): 133–140; Bohumír Štědrňoň, »Zikmund Polášek,« v: *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí*, ur. Gracian Černušák idr., zv. 2 (Praga: Státní hudební vydavatelství, 1965), 337.
- 112 Josef (Josip) Vedral se je rodil 27. avgusta 1872 v Stavropolu v Rusiji češkim staršem. Končal je šest razredov ljudske šole. Leta 1885 se je vpisal na *Praški konservatorij* v razred Antonína Bennewitza, pri katerem je z odliko diplomiral leta 1891. Po diplomi je kot violinist tri leta služboval pri vojaški godbi pehotnega polka, št. 74, in v Kovařovičevem simfoničnem orkestru v Pragi. 24. septembra 1895 je na *Glasbeni matici* v Ljubljani nasledil violinskega pedagoga Karla Jeraja ter začel poučevati violino kot glavni predmet in klavir kot stranski predmet. Na šoli *Glasbene matice* je štiriintrideset let poleg violine poučeval tudi nauk o glasbi, občasno je vodil zbor in orkester. Od leta 1912 je na *Orglarski šoli* v Ljubljani poučeval nauk o glasbi in klavir ter petje na *I. državni gimnaziji*. Koncertno je bil aktiven predvsem na začetku svojega pedagoškega delovanja. Leta 1922 je bil odlikovan z redom sv. Save. Njegovi učenci so bili Ivan Trost, Anton Bajda, Vinko Šušteršič, Albin Fakin in mnogi drugi. Aktiven je bil tudi kot skladatelj, njegov opus zajema predvsem violinska dela. Umrl je 20. aprila 1929, pokopan je na ljubljanskih Žalah. Gl. Matrika učencev praškega konservatorija (hrani: *Archiv hlavního města Prahy*); »Josip Vedral,« *Ponedeljкова izdaja Jutra*, 22. april 1929, 2; *Slovenski biografski leksikon*, ur. Alfonz Gspan, zv. 4 (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1980–1991), geslo »Josip Vedral«.
- 113 Avtograf hrani Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 114 Delo sta 7. decembra 1898 izvedla Julij Junek in Josef Procházka. Gl. Koncertni list *Glasbene matice*, 7. december 1898.
- 115 Delo je bilo izvedeno 20. marca 1912 v izvedbi Hansa Gerstnerja in Josefa Zöhrrerja. Gl. »Vierter Kammermusikabend den 20. März 1912,« *Laibacher Zeitung*, 22. marec 1912, 662–627.
- 116 Josef Zöhrrer se je rodil 5. februarja 1841 na Dunaju. Leta 1860 je na dunajskem konservatoriju zaključil študij klavirja, violončela in kompozicije ter začel nastopati kot pianist. Zatem je bil gledališki

- kapelnik v Trstu, v letih 1865–1883 učitelj na glasbeni šoli *Filharmonične družbe* v Ljubljani ter vodja njenega zbora, v letih 1883–1912 pa glasbeni ravnatelj družbe. Redno je vodil simfonične koncerte in nastopal v raznih komornih zasedbah. Na odru *Filharmonične družbe* je bilo izvedenih več njegovih del. Umrli je 20. 11. 1916 v Ljubljani. Gl. Primož Kuret, »Josef Zöhrrer,« v: *Enciklopedija Slovenija*, ur. Dušan Voglar, zv. 15 (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001), 215.
- 117 Delo sta 19. februarja 1910 v Ljubljani izvedla Natalie Bauer Lechner (viola) in Josef Zöhrrer (klavir) ter ga ponovila še 21. februarja 1910 v Celju. Gl. »Musikverein Cilli, zweiter kammermusikabend,« *Deutsche Wacht*, 26. februar 1910, 1.
- 118 Delo je bilo izvedeno 5. decembra 1910 v zasedbi: Hans Gerstner, Alois Kern, Heinrich Wettach in Rudolf Paulus. Gl. »Kammermusik,« *Laibacher Zeitung*, 6. december 1910, 2561.
- 119 Delo je bilo izvedeno 13. novembra 1911. Gl. »Erster Kammermusikabend den 12. November, zweites Mitglieederkonzert den 13. November,« *Laibacher Zeitung*, 15. november 1911, 2498.
- 120 Delo je bilo izvedeno v zasedbi: Hans Gerstner, Robert Hüttle, Heinrich Wettach, Rudolf Paulus in Josef Zöhrrer. »Erster Kammermusikabend 24. November,« *Laibacher Zeitung*, 26. november 1913, 2547.
- 121 »Erstes Gesellschaftskonzert des Philharmonischen Gesellschaft,« *Laibacher Zeitung*, 25. november 1915, 1955.
- 122 *Erinnerungen. Ein Tanz-Pöem für Pianoforte zu vier Händen, op. 20*. Tisk. Lepzig: Fr. Kistner. Hrani: Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice* v Ljubljani.
- 123 Oskar Friedrich Rieding se je rodil 29. junija 1846 v mestu Banie (Bahn) na Pruskem (današnja Poljska). Violino je študiral na *Neue Akademie der Tonkunst (Kullack Musik-Institut)* v Berlinu pri Adolfu Grünwaldu (1826–1901), pozneje pri praškem violinistu Raimundu Dreyschoku (1824–1869) na glasbenem konservatoriju v Leipzigu. Od leta 1871 je dvaintrideset let deloval v Budimpešti kot prvi violinist orkestra *Narodnega gledališča (Nemzeti Színház, poznejša Kraljeva opera)*. Leta 1903 se je upokojil in se preselil v Celje, kjer je napisal številna violinska dela. Umrli je 7. julija 1916 v Celju. Gl. Glavna evidenčna knjiga, 1911–1917 (hrani: *Zgodovinski arhiv Celje*); Imenski indeks pokopanih, 1907–1918, mestno pokopališče (hrani: *Zgodovinski arhiv Celje*); Sezname grobov, 1882–1974, 10/43 (hrani: *Zgodovinski arhiv Celje*); *Deutsche Wacht*, 8. julij 1916, 7; »Todesfälle,« *Deutsche Wacht*, 12. julij 1916, 3; Prüfungen der Schüler und Schülerin des Conservatoriums der Musik zu Leipzig, Michaeli 1862, 175 (hrani: *Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden*); Maruša Zupančič, »Preface,« v: Oskar Rieding, *Concerto in b minor op. 35 for violin and piano*, Annette Oppermann (ur.), Urtex, München: G. Urtex, 2019, str. II–III.
- 124 Delo sta 31. 1. 1914 izvedla Franz Horak in dr. Otto Kallab. Gl. »Kammermusikabend des Musikvereins Cilli,« *Deutsche Wacht*, 7. februar 1914, 2–3.
- 125 Na koncu partiture je skladatelj pripisal, da je bilo delo končano na veliki četrtek leta 1920. Delo je leta 1954 založila njegova žena Olga Širca. Tako tisk kot tudi rokopis hrani Glasbena zbirka *Narodne in univerzitetne knjižnice*.
- 126 Francesco (Franc, Franz) Pollini (Pulini) se je rodil 26. marca 1762 v Ljubljani zdravniku Janezu Krizostomu in Mariji Elizabeti baronici Posarelli iz Gorice. Osnove glasbe in igranja na čembalo naj bi dobil v Ljubljani, obvladal naj bi tudi igranje na violino in petje. Od pomladi 1783 je živel na Dunaju, kjer se je seznanil z W. A. Mozartom. Okoli leta 1790 se je ustalil v Milanu, kjer je študiral pri N. A. Zingarelliju. Ni potrjeno, da bi Pollini poučeval na milanskem konservatoriju, pač pa je ob njegovi ustanovitvi postal častni član. Poučeval je zasebno. Napisal je klavirsko metodično delo *Metodo per clavicembalo*, ki je kot prvo italijansko klavirsko metodično delo izšlo pri založbi *Ricordi* leta 1812. Seznam njegovih del je nepopoln, saj se ga pogosto zamenjuje z njegovim soimenjakom, ki je bil rojen v Mendrisu v Švici leta 1832, ki je študiral na milanskem konservatoriju in pozneje dirigiral v *Gledališču*

- Scala (Theatro alla Scala)*. Pollini (roj. v Ljubljani) je napisal številna dela. Umrli je 17. septembra 1846 v Milanu. Gl. Ivan Klemenčič, »Rod in ljubljanska leta Franca Pollinija,« *Muzikološki zbornik* 28 (1992): 73–91; Elena Biggi Parodi, »Pollini, Francesco [Franc, Franz],« v: *Grove Music Online*. 2001; Dostop 19 jun. 2021. <https://www-oxfordmusiconline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000022029>.
- 127 Jakob Lorber se je rodil 22. julija 1800 kmetu in godcu Michaelu Lorberju in Mariji Tautscher (Tavčar) v Kaniži pri Jarenini. Ljudsko šolo je obiskoval v Jarenini. Oče in Anton Udl sta ga poučevala violino, klavir in orgle. Leta 1817 je Lorber v Mariboru opravil pripravniški tečaj za učitelje in zatem učiteljeval v Št. Ilju v Slovenskih goricah in pri Sv. Janezu v dolini Saggau. Leta 1819 se je vpisal na mariborsko gimnazijo ter se preživljal kot organist in učitelj. Leta 1824 se je preselil v Gradec, kjer je bil pet let zasebni učitelj. Leta 1829 je uspešno opravil še višji pedagoški izpit, preživljal pa se je z violinskimi koncertiranjem ter poučevanjem violine in petja. Seznanil naj bi se tudi s Paganinijem. Napisal je nekaj del za violino in klavir. Leta 1840 bi moral prevzeti službo kapelnika v Trstu, vendar se je posvetil pridiganju in pisanju duhovnih spisov, po katerih je danes najbolj znan. Občasno je še koncertiral. Umrli je 24. avgusta 1864 v Gradcu. Gl. Karl Gottfried Ritter von Leitner, *Jakob Lorber* (Beitigheim: Lorber Verlag, 1969), 9–17; Vekoslav Grmič, »Jakob Lorber (1800–1864),« *Večer*, 20. julij 1988, 6; *Slovenski biografski leksikon*, ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman (Ljubljana: Zadržna gospodarska banka, 1925–1932), geslo »Jakob Lorber«.
- 128 Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti*, 268; Lucijan Marija Škerjanc, *Jurij Mihevec: slovenski skladatelj in pianist* (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1957).
- 129 Sprema beseda k 1. letniku *Novih akordov*, 1901.
- 130 Simona Moličnik, *Novi akordi: zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo* (Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko muzikološko društvo, 2006), 189–226.